

**KILPAJUOKSU EMUUN**  
**EMU-metaforat suomalaisessa julkisessa poliittisessa keskustelussa**

Sari Ahvenainen  
Valtio-opin pro gradu –tutkielma  
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos  
Jyväskylän yliopisto  
6.6.2001

## **Tiivistelmä**

**Kilpajuoksu EMUun - EMU-metaforat suomalaisessa julkisessa poliittisessa keskustelussa.**

Ahvenainen, Sari Marjaana

Valtio-opin pro-gradu –tutkielma

Ohjaaja: Sakari Hänninen

6.6.2001

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

81 s.

Pro gradu –tutkielmassani analysoin Helsingin Sanomien artikkelien EMU-retoriikkaa kolmella tarkastelutasolla. Tutkimus tarkastelee sitä, miten Helsingin Sanomien artikkeleissa käsiteltiin ja kuvattiin talous- ja rahaliittoa kertomuksena sekä sitä, miten tästä kertomuksesta löytyy erilaisia tarinaa selittäviä tulkintakehyksiä, joissa metaforat toimivat tuntemattoman, uuden ja oudon asian kuvaajina. Tutkimusongelmani on keskittynyt kolmeen keskeiseen kysymykseen - miten metaforilla selitettiin tuntematonta ja abstraktia asiaa, millaisiin tulkintakehyksiin metaforat kiinnittyivät sekä millaisen kertomuksen EMU-artikkelit muodostavat.

Tutkimuksen empiirisen aineiston muodostavat Helsingin Sanomien artikkelit keväältä 1998, jolloin eduskunnassa keskusteltiin ja äänestettiin liittymisestä Euroopan talous- ja rahaliittoon. Tutkimusotteeni on kvalitatiivinen retorinen luenta, jossa keskityn narratiivirakenteiden ja metaforien analyysiin. Metaforateorioissa tukeudun Chaïm Perelmanin, Lucie Olbrechts-Tytecan ja Kenneth Burken teorioihin. Kehysanalyysissä käytän apunani historioitsija Hayden Whiten tutkimuksia.

Artikkeleita tutkimalla päästiin käsiksi siihen, miten ja millaiseksi prosessiksi liittyminen koettiin. Hätäisesti käytyyn EMU-keskusteluun vaikutti olennaisesti suomalaisten ihannoiva suhtautuminen eurooppalaisuuteen ja halu päästä mukaan Euroopan ytimeen vahvojen valtioiden kanssa, ja näin erottautua lopullisesti Itä-Euroopan maista. Tutkimuksen tuloksena voi todeta, että EMU on Suomelle ikään kuin suojamuuri maailman talouden myllerryksiä vastaan.

Poliittisten prosessien konkretisoiminen metaforien avulla ja niiden kertomuksellistaminen toimi tässä empiirisessä aineistossa pääasiassa kilpailu- ja pelimetaforiikan, sota- ja varustautumismetaforiikan sekä sisään/ulos -jaottelun avulla. Helsingin Sanomat kehysti EMU-menestystarinaa hämmästyttävän yhdenmukaisesti; EMU oli urheilukilpailua, peliä, sotaa, varustautumista ja määrätietoisia askelia kohti Eurooppaa.

Avainsanat: EMU, metaforat, kertomus, tulkintakehykset

## SISÄLLYS

<b>1 JOHDANTO</b>	4
1.1 Rahataloudellisen integraation historia ja taustat	5
1.2 EMU-keskustelun paikantuminen	7
<b>2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT</b>	9
2.1 Tutkimusongelma	9
2.2 Aineisto	9
2.3 Retorisen luennan metodi	11
<b>3 KERTOMUS JA KEHYKSET POLIITTISEN NÄYTÖKSEN JÄSENTÄJINÄ</b>	13
3.1 Poliittisen kielen symbolisuus	13
3.2 Poliittinen teksti kertomuksena	15
3.3 Tulkintakehykset kertomuksen selittäjinä	19
<b>4 METAFORA UUDEN JA OUDON SELITTÄJÄNÄ</b>	22
4.1 Metaforan funktio	22
4.2 Käsitteen luonnehdintaa	23
4.3 Metaforan määritelmiä	24
4.4 Metafora uudessa retorisessa suuntauksessa	27
4.5 Metaforat valikoivat, korostavat ja peittävät	28
4.6 Elävä metafora	30
4.7 Uinuva metafora	31
<b>5 SAMASTAMINEN RETORISENA PÄÄMÄÄRÄNÄ</b>	34
<b>6 TARINA TALOUDELLISESTA KOKEILUSTA</b>	37
6.1 Eurooppalainen menestystarina	37
6.2 Elävä metaforinen kehys	41
6.2.1 Reilun ja rehdin kilpailun kehys	42
6.2.1.1 EMUn mallioppilas	46
6.2.1.2 Poliitiikan peliä	47

6.2.1.3 <i>Kilpailuelementtinä vesi, lajina uinti</i>	49
3.2.1.4 <i>"Palkintona vakaa ja turvattu tulevaisuus"</i>	51
6.2.2 Sodan ja varustautumisen kehys	53
6.2.2.1 <i>Sotaisat metaforat</i>	55
6.2.2.2 <i>Sairaus ja kuolema</i>	58
6.2.2.3 <i>Puskurit</i>	60
6.3 Uinuva metaforinen kehys	61
6.3.1 Tilan kehys	62
6.3.1.1 <i>Suomen tie EMUun</i>	63
6.3.1.2 <i>EMU talona ja rakennuksena</i>	65
6.3.1.3 <i>Ytimeen suuntaava Suomi</i>	67
6.3.2 Henkilöivä kehys	69
<b>7 JOHTOPÄÄTÖKSET</b>	<b>71</b>
<b>LÄHTEET</b>	<b>75</b>



*”Joka tulkitsee vertauskuvan tekee sen omalla vastuullaan”*

*-Oscar Wilde*

## **1 JOHDANTO**

Suomen eduskunta päätti 17.4.1998 äänimäärällä 135 lähteä mukaan Euroopan raha- ja talousliiton kolmanteen vaiheeseen sen ensimmäisessä aallossa. Päätöstä perusteltiin muun muassa sillä, että ”On parempi lähteä mukaan nyt kuin jäädä ulkopuolelle.” EMUun lähteminen on Suomelle suuri poliittinen päätös. Päätöksen konkreettinen vaikutus on oman markan poistuminen käytöstä vuoden 2002 alusta alkaen.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia millaisia metaforia on käytetty puhuttaessa Euroopan raha- ja talousliitto EMUsta. Poliittinen puhe ja tekstit ovat täynnä metaforisia ilmauksia, niitä käytetään usein hyvin itsestään selvästi poliittisista prosesseista puhuttaessa. Poliittisen puheen ohella myös talouden termistö perustuu pitkälti metaforiin. EMUsta, kuten muistakaan talouspolitiikan ilmiöistä tuskin voidaan puhua epämetaforisesti. Metaforat toimivat tapana ottaa todellisuus haltuun yksinkertaisella tavalla. Usein mielikuvat muuttuvat todellisuuden kuviksi tai todellisuutta ohjaaviksi normeiksi. Suomalaisessa talousretoriikassa voidaankin sanoa olevan vallalla armottoman kilpailun ja opportunistin kielikuvat, jotka toteutuessaan muokkaavat todellisuutta kaltaiseksi. Myös tässä tutkimuksessa tämä väite todistetaan paikkaansa pitäväksi.

Tutkimukseni syntyi kiinnostuksesta metaforiin ja siihen millaisia käsitemaailmoja niillä halutaan luoda. Erityisen kiinnostavaa metaforissa on niiden kyky toimia sekä ajattelua rajoittavana että uusia ajattelutapoja herättävänä tekijänä.

## 1.1 Rahataloudellisen integraation historia ja taustat

Talous- ja rahaliitto on jotain mitä ei aikaisemmin ole käytännössä kokeiltu. Talous- ja rahaunioni ei kuitenkaan ole mikään uusi hanke. Euroopan taloudellisen yhdentymisen pääpiirteet hahmoteltiin Rooman sopimuksessa vuonna 1957. Vaikka käytännön integraatio koski 1970-luvulle asti vain hyödyke- ja tuotantotekijämarkkinoita, Rooman sopimus korosti, että ilman rahataloudellista integraatiota muukin yhdentyminen jäisi epätäydelliseksi. Sopimus painotti myös kokonaistaloudellisen vakauden merkitystä, tämä voitaisiin saavuttaa vain sopimusmaiden keskinäisten valuuttakurssien vakaudella ja yhteisen valuutta-alueen ja jopa yhteisen valuutan luomisella.

Ajatukset yhteisestä rahasta ja taloudenpidosta ovat sisältyneet melkein kaikkiin Euroopan yhdentymisestä tehtyihin suunnitelmiin. Vakavimmin sitä yritettiin vuonna 1969, jolloin Saksan liittotasavallan vastavalittu liittokansleri Willy Brandt teki ehdotuksen yhteisestä rahaliitosta EY-maiden huippukokouksessa Haagissa. Huippukokous hyväksyi rahaliiton yhteiseksi tavoitteeksi. Tuolloinen EMU-hanke kaatui kuitenkin Saksan ja Ranskan välisiin ristiriitoihin, joiden luonne kertoo paljon nykyiseenkin EMU-hankkeeseen liittyvistä ongelmista. Idea rahaliitosta heräsi uudelleen henkiin seuraavan kerran jo vuoden 1977 syksyllä belgialaisen komission puheenjohtajan Roy Jenkinsin aloitteesta, jolloin rahaliitto vahvistettiin jälleen yhteisön tavoitteeksi. Liittokansleri Schmidtin ja presidentti Valery Giscard d'Estaingin yhteistyöstä syntyi Euroopan rahajärjestelmä EMS (European Monetary System) vuonna 1979. Järjestelmän keskipisteenä oli valuuttakurssijärjestelmä ERM (Exchange Rate Mechanism), jonka puitteissa valuutan ulkoinen arvo sai muuttua korkeintaan 2.25 prosenttiyksikköä suhteessa keskikurssiin. EMS ja ERM alkoivat alun vaikeuksien jälkeen toimia ja niiden ansiosta valuuttakurssit sekä korkotaso vakiintuivat.

Kesäkuussa 1988 Eurooppa-neuvosto antoi Hannoverissa Jacques Delorsin johtamalle komitealle tehtäväksi hahmotella konkreettisen, vaiheittain rahaliittoon johtavan suunnitelman. Työn tulos oli niin kutsuttu Delorsin raportti, joka esitti rahaliiton perustamista kolmessa vaiheessa. Kesäkuussa 1989 Eurooppa-neuvosto päätti, että EMUn ensimmäinen vaihe alkaisi heinäkuun alusta vuonna 1990. Suomen ensimmäinen

mäiseen vaiheeseen kuuluva lähentymisohjelma annettiin tiedoksi eduskunnalle syyskuussa 1995. Kolmas vaihe alkoi tammikuun 1. päivänä vuonna 1999. Valtion- ja hallitusten päämiesten kokoonpanolla kokoontunut neuvosto vahvisti keväällä 1998 Brysselissä kolmanteen vaiheeseen lähtevät maat. Eurosta tulisi Suomen, Ranskan, Saksan, Italian, Espanjan, Hollannin, Belgian, Luxemburgin Portugalin, Itävallan ja Irlannin yhteinen raha.<sup>1</sup>

EMUn kolmanteen vaiheeseen liittyvien jäsenmaiden tulee unionisopimuksen mukaisesti täyttää talous- ja rahaliiton jäsenyydelle annetut ehdot. Kriteerien tarkoituksena on luoda rahaliitolle alusta alkaen vakaa pohja. Tämä niin sanottu EMU-kriteerien täytyminen muokkasi paljon EMUsta käytyä keskustelua luomalla kuva kilpailullisesta tilanteesta eri hakijamaiden välillä. Kriteerien täytyminen Suomen ja muiden hakijamaiden kohdalla oli suosittu uutisaihe tiedotusvälineissä sekä myös tutkimukseni kohteessa olevissa artikkeleissa.

Rahaliittoon pääsemiseksi maiden on täytettävä seuraavat neljä komission valvomaa kriteeriä:

Hintojen vakautta koskeva ehto. Mukaan otettavan maan inflaatio saa olla korkeintaan puolitoista prosenttiyksikköä korkeampi kuin tavoitetaso, joka saadaan laske-  
malla kolmen alhaisimman inflaatiiovauhdin omaavan maan keskiarvo<sup>2</sup>. Julkisen talouden alijäämään koskeva ehto tarkoittaa, että julkisen talouden budjettialijäämä saa olla korkeintaan kolme prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen<sup>3</sup>. Kolmas ehto koskee julkisen talouden bruttovelkaa, joka saa olla korkeintaan kuusikymmentä prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen. Suomen lisäksi vain Luxemburg ja Ranska täyttivät ehdon, muilla julkisen talouden velka oli todistettavasti pienentymässä ja näin nekin täyttivät ehdon. Korkotasoa koskeva kriteeri edellyttää, että pitkät korot<sup>4</sup> eivät saa ylittää tavoitetasoa, joka lasketaan kolmen alhaisimman maan keskiarvosta. Viimeinen kriteeri on rahaliiton ja valuutan vakautta säätelevä kriteeri. Valuutan on oltava kuulunut valuuttakurssimekanismin vaihteluvälien si-

<sup>1</sup> Vuoden 2000 alussa komissio päätti, että myös Kreikka tulee EMUun mukaan sen ensimmäisessä aallossa.

<sup>2</sup> EMUn raja on 2,7 prosenttiyksikköä, Suomi täytti kriteerin 1,3 inflaatioprosentilla.

<sup>3</sup> Suomen julkisentalouden alijäämä vuonna 1997 0,9 prosenttiyksikköä, kun se viisi vuotta aikaisemmin oli 5 prosenttiyksikköä.

<sup>4</sup> pitkillä koroilla tarkoitetaan valtion liikenteeseen laskemien pitkän aikavälin obligaatioiden korkoja. Suomen pitkä korko oli vuoden 1997 alussa 5,9 prosenttia.

sälle vähintään kaksi vuotta ilman häiriöitä. Sopimuksen tekohetkellä vaihteluväli oli +/- 2,25 prosenttiyksikköä. (Kemppinen 2000, 56-57)

Vuoden 1999 alusta käynnistynyt EMU on Euroopan vahvojen miesten pitkäaikaisen haaveiden toteutuminen. Mutta mikä EMU oikeastaan on? Lyhenne muodostuu englanninkielisistä sanoista Economic and Monetary Union. Ulkoasianministeriön Eurooppa-tiedotuksen kansalaisille suunnatussa julkaisussa EMUa kuvataan ”sisämarkkinoiden ohella keskeiseksi osaksi sitä politiikkaa, jolla unioni pyrkii edistämään muun muassa sopusointuista ja tasapainoista talouskehitystä, matalaan inflaatioon perustuvaa ja ympäristön huomioon ottavaa taloudellista kasvua ja korkeaa työllisyyttä.” Rahaliiton määritelmä kaikessa yksinkertaisuudessaakin saattaa monelle tavalliselle ihmiselle, tulevalle euron käyttäjälle, olla liian abstrakti kokonaisuus ymmärrettäväksi.

Valitsin aiheen sen ajankohtaisuuden vuoksi sekä siksi, koska halusin tutkia suomalaista poliittista ilmiötä. Asian konkreettisuus miellyttää myös, keskusteluja käydään, koska halutaan päästä tiettyyn päämäärään. Erityisen kiinnostavaa kuitenkin on se, miten abstraktista asia pyritään saamaan konkreettisempaan muotoon. Puheessa EMUsta on tullut konkreettinen paikka, jolle on annettu olemus ja rajat, se käsitetään fyysisenä paikkana, johon siirrytään tiettyinä päivinä. Samalla tämä abstrakti asia muuttaa jotain näkyvää ja käsiteltävää ihmisten elämässä. EMU on vahvoja emootiota herättävä, mutta se ei kuitenkaan jaa ihmisiä samassa laajuudessa kuin Euroopan unioniin liittyminen.

## 1.2 EMU-keskustelun paikantuminen

Lähden tutkimuksessani oletuksesta, että EMU-kysymyksessä politiikkaa leimaa Max Weberin ja Kyösti Pekosen luonnehtima ‘moderni tilanne’. Tämän modernin tilanteen mukaan politiikassa on ennen kaikkea kyse symbolisesta kamppailusta eli siitä, kenen sanoilla ja termeillä keskustelua esimerkiksi tiedotusvälineissä käydään. EMU-kysymystä politiikan näytökseenä leimaa myös toinen modernin tilanteen tunnusmerkki; julkisuuden ja politiikan kietoutuminen toisiinsa erityisellä tavalla. Tällä erityispiirteellä tarkoitetaan sitä, että monimutkaisilta kuulostavat ja vaikeasti tajut-

tavat abstraktit poliittiset tilanteet jäsennetään julkisuudessa ja ne saavat kannatuksensa tätä kautta. Julkisuus muokkaa käsitteitä poliittisten kysymysten ympärillä ja siten samalla yksinkertaistaa, dramatisoi ja henkilöi yhteiskunnallisia kysymyksiä. (Heikkilä 1992, 50) Poliitiikan ja julkisuuden yhteenkietoutumisella tarkoitetaan sitä, että politiikka tapahtuu yhä enemmän siitä tulkintoja tekevässä julkisuudessa. Enää ei voi yksioikoisesti allekirjoittaa näkemystä siitä, että politiikka tekee päätöksiä ja julkisuus raportoi niistä. Voidaankin sanoa, että politiikka vetoa suoraan kansaan, joka osallistuu päätöksien tekemiseen hylkäämällä tai hyväksymällä esitetyt käsitteet/termit.

EMU-keskustelulle erityistä on myös se, että EMUun menemisestä päätettiin jo ennen kuin Suomi oli virallisesti EU:n jäsen. Vuoden 1993 Suomen jäsenyysneuvotteluissa ilmaistiin, että hallitus pyrkii täyttämään EMU-kriteerit niin, että Suomi voi olla mukana rahaliiton ensimmäisessä vaiheessa. EMU-kysymys ei siis ole koskaan ollut varsinaisesti kansalaisten päätettävissä tai edes alistettuna laajalle julkiselle keskustelulle. Keskustelu rahaliitosta ei ole löytänyt oikeaa paikkaansa ja aikaansa. Eduskunnan EMU-äänestyksen aikaan ajankohta kansalaisten keskustelulle oli jo liian myöhäinen. Jälkeenpäin voikin todeta, että EMUsta olisi pitänyt kriittisesti keskustella jo EU-jäsenyyskeskusteluiden aikaan, mutta tuolloin se ei ollut vielä ajankohtaista.

EMU-keskustelun intensiteetti ei ole missään vaiheessa yltänyt samalle tasolle kuin EU-jäsenyyskeskustelu, koska EMUsta ei järjestetty kansanäänestystä, vaan EMU-jäsenyys tuli salakavalasti samassa paketissa kuin EU-jäsenyyskin. Voikin sanoa, että EMU-keskustelua leimaa elitistinen luonne, julkisen poliittisen keskustelun esityslista ja aikataulu annettiin ylhäältäpäin. Julkinen keskustelu ei löytänyt luonnollista aikaansa, ensimmäisessä vaiheessa ei ollut ajankohtaista keskustella, toisessa vaiheessa ei ollut vaihtoehtoja, kun taas kolmannessa vaiheessa ei ole ollut aikaa keskustella. EMU-päätös edellytti ripeitä toimia, sillä toinen vaihtoehto olisi ollut ulkopuolelle jääminen (Parvikko 1997, 77-78) Sanomalehtien sivuilla käyty keskustelu Suomen ja kymmenen muun hakijamaan EMU-kunnosta loikin liittymisprosessista kilpailullisen kuvan. Kaikki yksitoista hakijamaata pyrkivät kilvan saavuttamaan EMU-kuntonsa täyttämällä kriteerit ennätysajassa

## 2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

### 2.1 Tutkimusongelma

Tämän tutkielman tarkoituksena on analysoida EMU-retoriikkaa kolmella tarkastelutasolla. Tutkimus tarkastelee sitä, miten Helsingin Sanomien artikkeleissa käsiteltiin ja kuvattiin talous- ja rahaliittoa kertomuksena sekä sitä, miten tästä kertomuksesta löytyy erilaisia tarinaa selittäviä tulkintakehyksiä, joissa metaforat toimivat tuntemattoman, uuden ja oudon asian kuvaajina.

Ensimmäinen tarkastelutaso käsittää puheiden ja esitysten retoriikan. EMU-artikkeleiden voidaan katsoa muodostavan kertomuksenkaltaisen kokonaisuuden ja näin toimia eräänlaisena metakertomuksena. Kertomus EMUsta on luonteeltaan menestyskertomus, joka pitää sisällään erilaisia kehyksiä ja tarkemmin erilaisia kielikuvia. Tutkimuksen toisen tarkastelutason muodostavat tulkintakehykset, jotka pitävät sisällään käsitteellisesti samalla tasolla liikkuvat metaforat. Kehykset toimivat EMU-kertomuksesta selittävinä ja tulkitsevinä kehyksinä. Tutkimuksen pääpaino on kuitenkin kielikuvien retoriikan eli metaforien analysoinnissa, joka toimii tutkimuksen kolmantena tarkastelutasona. Lopuksi tarkoitukseni on lukea auki kertomuksessa käytettyjä metaforia ja luokitella ne eläviin sekä uinuviin metaforiin

*Tutkimusongelma muodostuu kolmesta kysymyksestä - miten metaforilla selitettiin tuntematonta ja abstraktia asiaa, millaisiin tulkintakehyksiin metaforat kiinnittyivät sekä millaisen kertomuksen EMU-artikkelit muodostavat.*

### 2.2 Aineisto

Tutkimuksen empiirisen aineiston muodostavat Helsingin Sanomien artikkelit keväältä 1998, jolloin eduskunnassa keskusteltiin ja äänestettiin liittymisestä Euroopan talous- ja rahaliittoon. Tarkasteleman ajankakso sijoittuu ajallisesti vuoden 1998 maaliskuun 15. päivästä huhtikuun loppuun. Juuri tuona ajankohtana keskustelu Euroopan talous- ja rahaliitosta kulminoitui sekä eduskunnassa että tiedotusvälineis-

sä, kuun alussa eduskunnalle esiteltiin suuren valiokunnan EMU-mietintö ja 17. päivänä huhtikuuta kansanedustajat sanoivat lopullisen sanansa EMUsta.

Olen valinnut tutkittavaksi EMU-laskuri -artikkelisarjan, jonka artikkelit sijoittuvat vaihtelevasti lehden eri osiin aiheesta riippuen. EMU-laskuri on artikkelisarja, jonka tarkoituksena oli kertoa paljonko EUn talous- ja rahaliiton kolmannen vaiheen alkuun on aikaa, mikäli se alkaisi suunnitellusti 1999 alussa. Sarjassa käsitellään niin Suomen kuin muidenkin hakijamaiden liittymisprosessin eri vaiheita, kriteerien täyttymistä sekä äänestystuloksia. EMU-laskuri artikkeleiden lisäksi olen valinnut aineistoksi erilliset EMU- ja EURO-liitteet sekä suuren eduskunnan EMU-keskustelun, josta oli aukeaman kokoinen liite äänestystä edeltävä ja sen jälkeisenä päivänä

Rajaus EMU-laskuri sarjan artikkeleihin perustuu lähinnä oman mielenkiintoni kohdistumiseen ja myös toisaalta omaan rajallisuuteeni perehtyä kaikkiin EMUa käsitteleviin artikkeleihin. Artikkelisarja muodostaa luontevan kokonaisuuden, jonka puitteissa on mahdollista analysoida metaforia sekä narratiivirakenteita. Analyysin aineistoksi artikkelisarja soveltuu hyvin, koska analysoida kokonaisuus on valmiiksi kirjoitettu tapahtumasarjaksi, josta Helsingin Sanomat esittää systemaattisen kuvauksensa.

Valitsin analysoitavaksi aineistoksi Helsingin Sanomat, koska se on maamme suurin ja laaja levikkisin lehti. Lehdellä on pääkaupunkiseudun lisäksi lukijoita tasaisesti ympäri Suomea. Lisäksi sen asemasta tekee erityisen se, että sillä on takanaan maan suurin mediakonserni. Helsingin Sanomien asema suomalaisessa yhteiskunnassa on herättänyt aikojen kuluessa paljon keskustelua ja niinpä siitä on muodostunut myös henkilökohtaisen kiinnostuksen kohde. Mielenkiintoisen lehdestä tekee myös sen julkisesti valitsema myönteinen suhtautuminen EU-jäsenyyteen, vaikka suurin osa toimittajista olikin linjausta vastaan. (Möra 1999, 64-65) Tutkimuksessani tarkoitukseksi ei kuitenkaan ole tutkia Helsingin Sanomien linjan täsmentymistä EMU-kysymyksen suhteen, vaan artikkelit edustavat esimerkkiä suomalaisesta poliittisesta keskustelusta.

Aineistoksi valitsin ainoastaan yhden lehden, rajaus perustuu osaksi oman mielenkiintoni kohdistumiseen sekä osittain materiaalin lukuun liittyviin kysymyksiin, mutta ennen kaikkea omiin rajallisiin kykyihin syvälukea kaksinkertainen määrään artikkeleita. Vaarana kahden tai useamman lehden ottamisessa aineistoksi on, että analyysiosuus jää kovin pinnalliseksi. Mielestäni on helpompi perustella sitä, miksi otin aineistoksi tämän nimenomaisen lehden kuin sitä, jos olisin päätenyt analysoimaan joitakin maakuntalehtiä. Helsingin Sanomat soveltuu empiirisen analyysin kohteeksi yksinään, sillä siinä käsitellään Euroopan unioniin liittyviä kysymyksiä hyvin laajasti ja kattavasti. Lehden yleisestä linjasta huolimatta EMU-laskurit sarjaa mahtuu myös EMU-kriittisiä kirjoituksia. Artikkelisarjan kirjoittajat vaihtelevat aihepiirin mukaan, kaikki aineiston artikkelit ovat Helsingin Sanomien omien toimittajien kirjoittamia.

### **2.3 Retorisen luennan metodi**

Tutkimusotteeni on kvalitatiivinen retorinen luenta, jossa keskityn narratiivirakenteiden ja metaforien analyysiin. Olen valinnut metodikseni laadullisen retorisen luennan, koska se vastaa mielekkäimmin tutkimuskysymyksiäni sekä tutkittavaa aineistoa. Näillä työkaluilla - metafora-analyysillä ja narratiivirakenteiden etsimisellä, pystyn mielestäni analysoimaan tutkimuksenkohteena olevaa hyvin heterogeenistä aineistoa kattavasti ja mielekkäästi.

Perinteisesti retoriikan toimialueeksi on melko yksimielisesti nähty tilanteet, aihepiirit ja kysymykset, joissa on olemassa mahdollisuus erilaisiin perusteltuihin mielipiteisiin. Tämän tutkielman lähtökohtana on käsittää retoriikka laajemmin kuin puhe- ja esitystaitona. Käsitän retoriikalla kaikki sellaiset tilanteet, joissa on mahdollisuus ihmisten välisiin eriäviin mielipiteisiin. Retoriikalla voidaan täten käsittää kaikki ihmisten väliset kommunikaatio tilanteet.

Tutkimuksessani käyttämäni kolmijako perustuu Kari Palosen ja Hilikka Summan (1996) luokitteluun, jonka mukaan retoriikkaa voi luokitella sen mukaan mihin kielenkäytön tasoon huomio suunnataan. Tällöin voidaan erottaa puheiden ja esitysten retoriikka, jolloin keskitytään tarkastelemaan puheita, esityksiä tai tekstejä kokonai-



suutena sekä arvioidaan niiden vaikuttavuutta yleisöön. Toiseksi voidaan erottaa argumentointi, joka suuntaa huomion esityksen niihin piirteisiin, joilla pyritään vahvistamaan yleisön käsityksiä asioista. Kolmanneksi voidaan erottaa vielä trooppien ja kielikuvien retoriikka, jota voidaan tarkastella sekä taidonilmaisuna että argumentoinnin välineenä. (Palonen & Summa 1996, 10-11)

### 3 KERTOMUS JA KEHYKSET POLIITTISEN NÄYTÖKSEN JÄSENTÄJINÄ

Tässä kappaleessa käyn läpi tutkimukseni teoreettisia ja metodologisia työkaluja eli niitä käsitteitä ja analysointimalleja, joiden avulla analysoin empiiristä aineistoani. Aloitan kartoittamalla tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia. Tämän jälkeen keskityn tutkimuksen kahteen ensimmäiseen tutkimustasoon; kertomuksen muodostumiseen ja tulkintakehyksiin. Metaforan käsitteeseen ja teorioihin perehdyn tarkemmin kappaleessa neljä.

#### 3.1 Poliittisen kielen symbolisuus

Useimmille ihmisille politiikka näyttäytyy kielellisesti, poliittisena puheena tai kirjoituksena, joka representoi yhtä tai useampaa tapahtumaa. Poliittisen puheen voidaan sanoa olevan tietoisesti tai tietämättä tilanteen ja todellisuuden määrittelyä. Nämä määrittelyt ovat politiikassa kuitenkin paljon enemmän kuin tosiasioden toistamista. Kyse on tosiasioden nimeämisen myötä tapahtuvasta merkityksenannosta. Edellisen ajatuksen esittäjälle Kyösti Pekoselle (1991) kieli ei ole vain tapahtumien kuvaamisen instrumentti, vaan itse osa tapahtumia muovatessaan mielikuvia tapahtumista ja tapahtumien merkityksiä. Pekosen mukaan ihminen kokee maailman nimenomaan käsitteinä, kielen, sanojen ja kulttuurinsa opettamalla tavalla. Kielenkäyttö on hänelle todellisuutta luovaa toimintaa, havainnoimista, ajattelua ja elämistä. Pekosen mukaan moderni parlamentaarinen politiikka onkin erityisesti kamppailua symbolisesta vallasta, siitä kenen kielellä, sanoilla, termeillä ja symbolisilla ilmauksilla tilanne ja todellisuus kulloinkin määritellään. (Pekonen 1991, 49)

Murray Edelman on ajatuksissaan samalla linjalla, hän käsittää myös kielen osaksi tapahtumia, jotka muovaavat itse tapahtumien merkityksiä. Symbolisen vallan näkökulmasta kieli on siis osa politiikkaa. Edelmanin mukaan koemme kieltä poliittisista tapahtumista kuin itse tapahtumia. Kun julkisuudessa on puhe politiikasta, ihmiset itse asiassa vastaavat puheessa esitettyihin symboleihin. (Edelman 1977, 172 ja Edelman 1971,65-72)

Symbolisointi, todellisuuden uutena merkityksellistämisenä, vaatii arkisesta kielenkäytöstä poikkeavaa esitystapaa. Poliittisessa kielessä symbolisoinnin välineenä käytetään usein metaforaa<sup>5</sup>. Metaforissa abstraktit poliittiset suhteet ruumiillistuvat, kiinnittyvät ennestään tuttuihin asioihin, joiden avulla uutta ja vierasta voidaan arvioida. Eugen F. Millerin (1979) tulkinnan mukaan metaforan käyttö tarkoittaa, että jokin asia tai ilmiö merkitsee enemmän kuin pelkät sanat antavat ymmärtää. Metaforalla tuodaan esiin jotain välittömästi havaittavaa ja reagoitavaa. Metaforalla luodaan mielikuvia tuntemattomasta. Millerin mukaan metaforan poliittinen merkitys on siinä, että se on väline siirryttäessä havaittavasta poliittiseen. (Miller 1979, 155, 163 ja Pekonen 1996, 102-105) EMU-keskustelussa tuntematonta ja abstraktia rahaliittoa kuvataan tutuilla asioilla muun muassa kilpailun, pelin ja sodan termein. Näiden tuttujen asioiden avulla rahaliitosta luodaan mielikuvia käsinkosketeltavana paikkana, johon konkreettisesti siirrytään, jolla tietty olemus ja selkeät rajat.

Työssäni käsitän politiikan olevan yhä enenevässä määrin julkisuudessa käytävää merkityskilpailua kuin oppikirjamaista määritelmää politiikasta yhteisten asioiden hoitamisena. Tämän 'symbolisen politiikan' tarkoituksena on tällöin ratkaista vaikeita poliittisia kysymyksiä ja kiistatilanteita. Ihmiset kiinnittyvät näihin kiistatilanteisiin muodostamalla omat henkilökohtaiset mielipiteensä kulloinkin kiistan kohteena olevasta asiasta ja näin heillä on mahdollisuus vaikuttaa. Poliitikassa näistä moniselitteisistä todellisuuden jäsentämistavoista luodaan poliittisia näytöksiä, jotka ikään kuin konkretisoivat ihmisiä koskevia uhkia ja toivekuvia. Näytökset voidaan käsittää myös yksinkertaistettuina tulkintapaketteina, joiden tarkoituksena on järjestää monimutkaista maailmaa koskevat havainnot jollakin tavoin ymmärrettäviksi. (Edelman 1971, 65-66)

---

<sup>5</sup> Myös F. R. Ankersmith korostaa teoksessaan *Aesthetic Politics* metaforaa koko poliittisen filosofian sydämenä, koska metafora on korvaamaton instrumentti poliittiselle filosofialla ja filosoifeille. Filosofien edellytetään tulkitsevan ja selittävän poliittisesta todellisuudesta nousevia uusia tilanteita, selittäminen onnistuu parhaiten metaforien avulla. Poliittisen ongelman uutuus on Ankersmithin

### 3.2 Poliittinen teksti kertomuksena

Aineistona olevat EMU-artikkelit voidaan tulkita myös kertomuksena, jossa artikkeleiden tapahtumat on juonellistettu loogiseksi kokonaisuudeksi. Sillä usein, vaikkakaan ei aina, tekstit ovat luonteeltaan narratiiveja. Käsikirjoitusten kaltaisiin narratiiveihin liittyy tunteiden tasolla tapahtuvaa sitoutumista. Näitä tarinoita voidaan seurata tai niiden lumoihin voidaan joutua monin eri tavoin. Nämä käsikirjoitukset ja metaforat muodostavat yhdessä tunteisiin vetoavan kokonaisuuden. Tällä kokonaisuudella oletetaan olevan tietynlainen alku, loppu sekä tarinaa eteenpäin vievät elementit. Tarinan rakenteeseen sisältyy myös juoni ja rooliasetelmat, jotka selventävät lukijoille tapahtumien kulkua ja valittua kantaa tapahtumaan. Toimiakseen kertomuksen on oltava selkeä ja jollain tapaa lukijoille ennestään tuttu. Kertomus voi toimia yhtenä keinona ottaa kantaa poliittisiin tapahtumiin tai kiistoihin. Sopivan tarinan valinta tarpeeksi aikaisessa vaiheessa auttaa kertomuksen markkinoinnissa. Tarinalle annettu juoni ja mahdolliset vastakkaisia kantoja edustavat roolit antavat aiheelle lisää mielenkiintoa sekä tekevät aiheesta uutisoitavamman. (Alker & Sylvan 1994, 13 ja Alker 1987, 10-28)

Suomen matkaa Eurooppaan voidaan pitää eräänlaisena 'jatkokertomuksena', jonka ensimmäisessä osassa käsiteltiin Suomen Euroopan unioniin liittyminen ja sen luonnollisena jatkona EMUun liittyminen. Julkisuus raportoi tehtyjä päätöksiä ja samalla merkityksellistä ja käsitteellistä tekstejä, jotta lukijan olisi helpompi seurata tapahtumia. Tutkimukseni lähtökohtana on, että artikkelit muodostavat kertomuksenkaltaisen kokonaisuuden. Kertomuksen, jonka tarkoituksena on tuoda EMU lähemmäksi lukijaa. Narratiivianalyysin<sup>6</sup> tarkoituksena tutkimuksessani on pyrkiä tutkimaan sitä minkälainen 'suuri kertomus' EMU-artikkeleiden taustalta löytyy ja millaisten metaforien ympärille kertomus muodostuu.

Tekstien representaatio luonnetta voidaan tarkastella sitä kautta, että niissä esitetään kertomuksia todellisuudesta. Kertomukset ovat metaforien ohella keino järjestää

---

mukaan kielellinen vastapari metaforalle tyypillisessä semanttisessa uutuudessa. Ankersmith 1996, 255-256)

<sup>6</sup> Narratologia on tutkimussuunta, joka on erikoistunut kertomuksen problematiikkaan, erityisesti kertomuksen rakenteen selvittämiseen. Menetelmää ovat soveltaneet kirjallisuustutkijoiden lisäksi kielitieteilijät, filosofit, historioitsijat, psykoanalyttikot sekä viestintätutkijat.

maailmaa ja näin tuottaa merkityksiä elämäämme. Kertominen syntyy maailmaa koskevien kokemustemme ja niiden kielellistämisen kohtaamisessa. Elämän muuttaminen kertomuksiksi tuottaa alkuja ja loppuja muuten päättymättömiksi esittäytyviin tapahtumasarjoihin. Kerronta järjestää kokemuksiamme tiettyihin muotteihin, mitä kautta se antaa järjestystä maailmaan, jossa elämme. Alkujen ja loppujen valinta, kerrotun aineksen kelpuuttaminen mukaan ja muun jättäminen pois ovat sidoksissa kulloisiinkin kerrontamalleihin. (Lehtonen 1998, 118)

Artikkelissaan 'Kertomuksen teoreettista pohdintaa' Aarne Kinnunen (1978) väittää kertomuksen vastaavan kysymykseen "Mitä on tapahtunut?" tai "Mikä on muuttunut?". Hänen mukaansa kertomistilanteeseen liittyy aina jokin ongelma. Kertomus, olipa se sitten yhden lauseen mittainen tai viisisataasivuinen teos, on tapahtuman, teon tai toiminnan kuvausta. Ja koska kuvattava tapahtuma on muutos, on kertomus muutoksen kuvausta. Kinnusen mukaan kertomukset voidaan jakaa kahteen suureen ryhmään: ensimmäisessä kertoja vain kertoo mitä on tapahtunut ja toisessa kertoja kertoessaan vaatii kuulijoilta toimiin ryhtymistä. Aineistonani olevat lehtiartikkelit voidaan katsoa kuuluvan ensimmäiseen ryhmään, jossa raportoidaan muutoksesta, mutta ei edellytetä kuulijan ryhtyvän varsinaisiin toimiin. Kertomuksista, jotka ennen kaikkea yrittävät saada kuulijat tekemään jotakin, voidaan esimerkkeinä mainita muun muassa Raamattu, joka toimii velvoitteena, eräänlaisena elämän ohjenuorana.

Historiankirjoituksen metodeja tutkinut Hayden White (1973) puolestaan väittää, että historioitsijat jäsentävät ja selittävät tutkimuksiaan narratiivisella rakenteella, joka toimii ikään kuin ikkunana menneisiin tapahtumiin. White tarkastelee analyysissään historiallisen mielikuvituksen syvärakennetta ja pyrkii analyysillään tarjoamaan uuden perspektiivin nykyiseen keskusteluun historiallisen tiedon luonteesta ja funktiosta. White tarkastelee tutkimuksessaan historian ja filosofian historian töitä, mutta hänen esittämänsä syvärakenteen analysointimallia voi soveltaa myös poliittisten tekstien analysointiin. Whiten metodi tarjoaa työkalut poliittisen mielikuvituksen ja narratiivirakenteen paljastamiseen. Tarkoitukseni on hyödyntää Whiten teoriaa kertomuksen muodostumisesta ja hänen käsitettään *juonellistaminen* (emplotment) tutkimuksessani.

Whiten tutkimuksen päämääränä on määritellä historiallisten prosessien erilaiset konseptiot, jotka esiintyvät 1800-luvun historioitsijoiden klassisissa kertomuksissa. Historiallisella työllä White tarkoittaa narratiivisen diskurssin muodon verbaalista rakennetta, joka näyttäytyy ikään kuin menneitten aikojen mallina tai ikonina. White pyrkii tutkimuksensa avulla paikallistamaan perustavanlaatuiset muutokset historiallisessa syvärakenteessa ja lopulta identifioimaan historiankirjoituksen tyylin. (White 1973, 4-5)

Whiten (1978) mukaan kertomus muodostuu tapahtumien sarjoista karakterisoimalla tiettyjä tapahtumia, esittämällä alku, loppu ja jonkinlainen ratkaisu tarinalle. Tapahtumien sarjasta muodostuu kertomus, kun sille on annettu motiivit. Motiiveilla White tarkoittaa juuri näitä tarinalle annettuja alkuja, siirtymävaiheita ja loppuja. Erotuksena historiallisesta tarinasta ovat aikakirjat/kronikat, joihin tapahtumat merkittiin ilman, että kiinnitettiin huomioita tarinan rakenteeseen. Tarina vaatii muodostuakseen huipentumakohtia ja loppuratkaisuja, niillä on havaittava muoto erotuksena kronikoiden muodosta, jotka voivat jatkua ikään kuin päättymättömästi. White korostaa, että historioitsijan päämäärä on selittää menneisyyttä löytämällä, paljastamalla ja identifioimalla menneisyyden tarinat. Historian ja fiktion välinen ero onkin siinä, miten tarina syntyy. Kirjailija keksii tarinansa, kun taas historioitsija 'löytää' ne. White esittää, että tarina syntyy järjestelemällä tapahtumia niiden merkityksen mukaan sekä antamalla tapahtumille erilaisia funktioita tarinan elementteinä. Tavalla, joka paljastaa tapahtumasarjojen yhtenäisyyden ymmärrettävänä prosessina, jolla on selvästi havaittava alku, keskiosa ja loppu. (White 1973, 7-8)

Narratiivin rakentumisen kannalta oleellisia kysymyksiä Whiten mukaan ovat "Mitä tapahtui seuraavaksi?", "Miten kaikki tapahtui?" ja "Miten tämä kaikki päättyi?", nämä kysymykset määrittävät narratiivin muodostumisen strategian. Kysymykset "Mihin tämä kaikki johti?" tai "Mikä oli kaiken tämän merkitys?" määrittelevät koko tapahtumien sarjaa, sitä miten tapahtumat ymmärretään yhtenäiseksi tarinaksi ja mitkä ovat tapahtumien väliset yhteydet. Näihin kysymyksiin voidaan Whiten mukaan vastata monilla tavoilla. Hän päätyy ehdottamaan kolmea eri selittämismallia: juonellistamisen, argumenttien sekä tietyn ideologian avulla tapahtuvaa selittämistä. (White 1973, 7)

Työni kannalta Whiten selitysmalleista juonellistaminen on hedelmällisin. Juonellistamisella White tarkoittaa 'prosessia', jonka avulla kertomus identifioituu tietyn tyylliseksi kertomukseksi. Juonellistamalla tapahtumat annetaan kertomukselle merkitys. Merkityksen tarjoamista kertomukselle ja kertomuksen identifioimista White kutsuu juonellistamisen avulla selittämiseksi. Northrop Fryen jalanjalkia seuraten White ehdottaa neljää erilaista juonellistamistyyliä: romantiikka, tragedia, komedia ja satiiri. Kun historioitsija jäsentää kertomuksensa esimerkiksi tragedian juonirakenteella, hän on selittänyt kertomuksensa yhdellä tapaa, toisenlainen selittämistapa olisi ollut esimerkiksi komediallisen tyylin käyttäminen. (White 1973, 7-9)

Katherine Young (Young 1987) on myös tutkimuksessaan tarujen valtakunnista ja kertomusmaailmoista korostanut johdonmukaisen juonen luomista kertomukselle. Hyvässä kertomuksessa tapahtumat vaikuttavat toinen toisistaan johtuvilta, ei pelkästään satunnaisesti peräkkäisiltä. Young on tutkimuksessaan osoittanut, että juonen luominen kertomukselle vaatii aina kertojalta toimia, kuten esimerkiksi yhteensovittamista, lisäälyä tai karsintaa. Young korostaa Whiten tavoin, juonellisen kertomuksen alun ja lopun sekä tiettyjen tarinaa eteenpäin vievien elementtien merkitystä. Ylläpitävien elementtien on oltava kertomuksen kannalta oleellisia ja ne on sidottava toisiinsa loogisesti ja uskottavasti.

Juonellisen kertomuksen muodostumisessa tärkeitä osaa näyttelevät myös eri toimijoiden saamat roolit. Kertomuksista on usein löydettävissä perinteinen sankari-vihollinen -asetelma. Roolien vaihtaminen kesken tarinan on hankalaa ja epäuskottavaa. Vihollisen tulee tarinassa olla paha, kun taas sankarin suorittamat teot jaloja ja oikeita, joilla saadaan taloudellista hyötyä. (Kuusisto 1996, 273-274) EMU-kertomuksessa sankareita ja hyväntekijöitä edustavat EMUn vahvat miehet Helmut Kohl, Francois Miterrand ja Suomessa Paavo Lipponen. Taloudellisen hyödyn tiellä seisovat viholliset, EMU-vastustajat. Suomessa vastustaja on oppositio puolue Keskukselta, vihollisen rooli puolestaan on henkilöitynyt oppositiojohtaja Esko Ahoon.

Politiikassa, mainonnassa sekä myös muilla tieteen aloilla retoriikalla ja kertomuksilla luodaan maailmaan järjestystä ja samalla määritellään eri toimijoiden asemaa ja roolia. Kertomusrakenteella ja juonella vahvistetaan niin vakavia poliittisia konfliktitilanteita kuin arkipäivän tapahtumiakin. (Kuusisto 1996, 270) Ihmiset joutuvat

jokapäiväisessä politiikassa luottamaan toisten luomiin kertomuksiin ja valitsemaan eniten itseään miellyttävän mielipiteidensä tueksi. Poliittisten prosessien kertomuksellistamisessa on myös kyse perinteisestä markkinoinnista. Euroopan talous- ja rahaliiton liittymisprosessia markkinoitiin erilaisilla kertomusta värittäväillä metaforilla, henkilöinnin avulla sekä kehystämällä kertomus eräänlaiseksi kilpailuksi.

### 3.3 Tulkintakehykset kertomuksen selittäjinä

Toisella tarkastelutasolla huomio kohdistuu argumentoinnin retoriikkaan, eli niihin käsitteellisiin kehyksiin, joiden ympärille metaforat ovat artikkeleissa kiinnittyneet. Nämä tulkintakehykset tarjoavat EMU-kertomukselle erilaisia selitysmalleja ja tulkintoja. EMU-keskustelu Helsingin Sanomain artikkeleissa on muotoutunut tiettyjen metaforisten kehysten ympärille. Kehyksen-käsite toimii tutkimuksessani välineenä, jonka avulla voin ryhmitellä metaforia ja näin identifioida ne *metaforiset kehykset*, joiden sisällä keskustelu EMUsta liikkuu Tutkielmassani hyödynnän kehysten käsitettä metafora-analyysin tukena, näin pyrin saamaan tutkimukselleni perinteisestä metafora-analyysistä poikkeavan uuden näkökulman. Kehyksien avulla tapahtuva metaforien analysointi avaa mahdollisuuden hedelmällisempiin tutkimustuloksiin kuin pelkkä yksittäisten metaforien analysointi.

Kehys -käsite on peräisin sosiologi Erwing Goffmanilta (1974). Goffman tarkoittaa käsitteellä tulkinta kehystä, jonka avulla ihmiset havainnoivat, tunnistavat ja nimeävät asioita ja tapahtumia. Kehyksen voidaankin sanovan viittaavan siihen, miten toimimme tai miten toimintamme kautta määrittelemme tilanteita ja asioita. Kehykset antavat mielekkään muodon ja merkityksen asioille, tilanteille sekä toiminnalle. Käsite tarjoaa myös mahdollisuuden ymmärtää ihmisen tietoisuuden ja toiminnan suhdetta siihen kulttuuriin, jossa hän elää. Kehyksen käsite viittaa sääntöihin ja rakenteisiin, jotka määrittävät asioita ja tapahtumia. Luomme toimintamme kautta asioille ja tilanteille tulkintakehyksiä, jolloin ne näyttäytyvät eri valossa, mutta samalla kohtaamme asioita ikään kuin valmiiksi kehystettynä. (Goffman 1974, 8-11)



Goffman kehitti kehysanalyysin arkielämän vuorovaikutustilanteiden tutkimiseen, mutta sitä on sovellettu myös esimerkiksi journalismin ja yhteiskunnallisten<sup>7</sup> asioiden tutkimiseen. Esa Väliverronen on tutkimuksessaan hyödyntänyt Goffmanin kehysanalyysiä tiivistämällä sanomalehtien metsätuhoja koskevan kirjoittelun kaaren ja temaattiset muunnelmat kolmeen kehykseen, joita hän kutsuu *sairauden*, *kiistan* ja *hallinnan* kehyksiksi. Kehykset jäsentävät metsätuhojen ongelmaa korostaen sen eri syitä ja seurauksia. (Väliverronen 1996, 107-108 & Peräkylä 1990, 153-164)

Kehystämällä mediat jäsentävät yksittäisiä tapahtumia ja laajempia ilmiöitä ymmärrettäväksi kokonaisuuksiksi. Kehys sisältää tietyn ennakkokäsityksen siitä, miten todellisuus on rakentunut. Sen pohjalta uuden tiedon ja uusien kokemusten jäsentäminen osaksi laajempaa kokonaisuutta on helpompaa. Kehykset myös rajaavat sitä, miten tapahtumasta, ilmiöstä tai ongelmasta voidaan kulloinkin puhua. Tapahtumia tai ongelmia on mahdollista tulkita monien eri kehysten valossa, jolloin ne näyttävät erilaisina. Kehystäminen voidaan käsittää tapana ehdottaa sanomalehden lukijalle tiettyä tapaa uutisen lukemiseen ja näin tiettyä näkökulmaa siinä kuvattun ongelman tai ilmiön tulkitsemiseen. (Goffman 1974, 6-11)

Kehystämisessä käytettyjä välineitä ovat metaforat ja niiden käyttö fraaseissa, kuvailussa ja iskulauseissa. William Gamsonin mukaan on olemassa kolmen tasoisia kehyksiä. On mahdollista puhua yksittäisen tapahtuman kehystämisestä, eritellä tietyn aihepiirin tai ongelman kehyksiä, lisäksi voimme puhua ilmiön ylittävästä laajemmasta yhteiskunnallisesta kehyksestä, kuten kustannus-hyöty -mallista, jolla arvioidaan ilmiön riskejä. Tähän tutkimukseen sopii parhaiten tietyn aihepiirin ongelmien kehyksien kuvaus. (Gamson & Croteau & Hoynes & Sasson 1992, 373-386 ja Väliverronen 1996, 111)

---

<sup>7</sup> Goffmanin kehysanalyysiä on suomalaisessa yhteiskunnallisessa tutkimuksessa soveltanut mm. Esa Väliverronen (1996) tutkimuksessaan Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsäkertomus. Väliverronen ei nojaua tutkimuksessaan suoraan Goffmanin analyysiin, vaan joihinkin sen sovelutuksiin joukkoviestinnän ja yhteiskunnallisten ongelmien tutkimuksessa.

Kehysten suosion tiedotusvälineissä voidaan sanoa perustuvan yhteiskunnallisten toimijoiden kykyyn markkinoida omia määrittelyjään sekä vallitseviin mediakäytäntöihin, jotka suosivat tiettyjä toimijoita ja määrittelytapoja enemmän kuin toisia. Yleisen käytön taustalla ovat lisäksi kehyksien kyky auttaa hahmottamaan journalismille tyypillistä jatkuvuutta. Journalismi ei koostu pelkästään yksittäisistä ja irrallisista tapahtumien raportoinnista, jollaisena se kylläkin saattaa näyttäytyä. Tietty tapahtuma voi yhdestä näkökulmasta olla irrallinen tapahtuma, kun taas toisesta näkökulmasta kyse voi olla osasta laajempaa kokonaisuutta. Metsätuhojen uutisointia tutkimuksessaan tutkinut Väliverronen toteaaakin, että yksittäinen metsätuhoista kertova uutinen on osa laajempaa 'jatkokertomusta', jonka aiemmat vaiheet lukijan oletetaan tuntevan. Samaan tapaan yhden EMU -artikkelin voidaan tulkita olevan osa jatkokertomusta, joka kuvaa Suomen matkaa kohti Euroopan ydintä. (Väliverronen 1996, 110-111)

Tutkimuksen analyysiosuus rakentuu metafora-analyysille ja siksi perehdyinkin metaforateorioihin suhteellisen laajasti. Metaforien analysoinnissa tarkastelu keskittyy siihen, miten metaforat toimivat merkityksen tuottajina oudoille ja vaikeasti ymmärrettäville talouspolitiikan asiakokonaisuuksille. Lisäksi tarkoitukseni on luokitella aineistosta löytyvät metaforat eläviin ja uinuviin metaforiin niiden innovatiivisuuden mukaan. Metaforien teoreettisessa tarkastelussa tukeudun Chaïm Perelmanin ja Lucie Olbrechts-Tytecan sekä Kenneth Burken tutkimuksiin metaforista.

## 4 METAFORAT UUDEN JA OUDON SELITTÄJINÄ

### 4.1. Metaforan funktio

Metaforat ovat politiikan ja erityisesti poliittisen puheen kannalta kiinnostava 'risteys', jossa kaksi eri aluetta kohtaavat. Näin on todennut myös Iina Hellsten (1997) tutkimuksensa *Metaforien Eurooppa. Näkökulmia suomalaiseen EU-journalismiin* esipuheessa. Kirjoittajan mukaan metaforan käsittäminen risteyskseenä avaa näkökulmia hyvin moneen suuntaan. Lähtökohtanani on Hellstenin tavoin oletus, että metaforien keskeisin funktio liittyy niiden kykyyn yhdistää eri aihepiirejä. Tutkimukseni kannalta metaforan tärkein tehtävä on kuitenkin toimia konkretisoivana tekijänä tunnetun ja ei-tunnetun välillä. Metaforien konkretisoiva tehtävä korostuu erityisesti pitkään jatkuvien sekä luonteeltaan monimutkaisten yhteiskunnallisten prosessien sovittamisessa ymmärrettävään ja yksinkertaisempaan muotoon.

Metaforan funktio EMU-prosessissa voidaan tulkita kaksisuuntaiseksi. Metaforat toimivat uuden ja oudon asian selittäjänä sekä asiantuntijoiden taholta että ruohonjuuri tasolta. Molemmat ryhmät käyttävät metaforia selventävänä tekijänä artikuloidakseen abstraktia ja ei-tunnettua. Metafora voidaan tälläkin tapaa ajatella 'risteyksenä', jossa kohtaavat asiantuntijoiden metaforinen näkemys EMUsta sekä ruohonjuuritason artikuloimat käsitykset ja mielikuvat.

Kari Palosen (1993 ja 1988) mukaan politiikassa on mukana kaksi aspektia: politisointi ja politikointi. Politisoinnilla Palonen tarkoittaa uudelleentulkintaa, joka pyrkii kontingenssin avaamiseen ja näin osoittamaan asioiden pelivaran ja ristiriitaisuuden. Politisointi asioiden näkemiselle uudesta näkökulmasta murtaa itsestäänselvyudet. Politikoinnilla Palonen tarkoittaa politisoinnin avaaman pelitilan ja pelivaran hyödyntämistä viisaasti. Tähän ajatteluun tukeutuen Kyösti Pekonen (1996) näkee metaforan ja erityisesti elävän metaforan retorisenä keinona, joka kehottaa tulkitsemaan asioita uudesta näkökulmasta. Metafora on klassinen esimerkki mielikuvaa hyödyntävästä ilmaisusta, jota ei voida ymmärtää kirjaimellisesti. Metafora on keino kuvata asiaa epätavallisesta näkökulmasta ja näin se mahdollistaa uusien, rutiineja rikkovien tukintojen tekemisen. Metaforassa on siis kyse uuden luomisesta ja todel-

lisuuden kuvaamisesta tuoreesta näkökulmasta. Metaforan poliittisuus puolestaan mahdollistaa uusien tulkintojen tekemisen.

#### 4.2 Käsitteen luonnehdintaa

Metaforan alkuperä voidaan jäljittää antiikin Kreikkaan, Platonin ja Aristoteleen kirjoituksiin. Metaforatutkimuksen juuret ovat olleet tiukimmin kiinni lähinnä kieli- ja kirjallisuustieteissä sekä retoriikan tutkimuksessa. Lingvistisen käänteen myötä metaforatutkimus on löytänyt tiensä myös humanistiseen ja kasvatustieteelliseen tutkimukseen. Se mitä metaforalla tarkoitetaan on muuttunut aikakausien ja kulloistenkin filosofisten suuntausten ja erilaisten muotivirtausten mukaan.

Keskiajan retoriikka erotettiin logiikasta ja sittemmin alennettiin pelkäksi tyylliseksi keinoksi. Metafora on perinteisesti luokiteltu kuuluvaksi retoriikan alaan ja määriteltiin tyyllilliseksi välineeksi, joka erotettiin vakavasta filosofisesta argumentaatiosta. Metaforan katsottiin olevan hyväksyttävä, jos sitä käytettiin pyhissä kirjoituksissa, mutta huonoksi, jos sitä käytettiin epätotuuksien peittämiseen. (Johnson 1981, 9-11)

Moderni filosofia muutti käsityksiä metaforista, empirismin ja rationalismin nousu merkitsivät hyökkäyksiä metaforaa kohtaan. Hobbes, Locke ja Stuart Mill määrittelivät metaforan sekaannusta aiheuttaviksi ja harhaanjohtaviksi retorisiksi keinoiksi. Metaforaa ei siis pidetty loogisen järjelyn välineenä. Sen sijaan Rousseau, Kant ja Nietzsche asettuivat miltei päinvastaiselle kannalle suhteessaan metaforaan. Rousseau mukaan kieli kehittyy ja kasvaa merkitysten siirron eli figuraation kautta. Hän esittikin, että ensimmäisenä tulevat nimenomaan troopit, metafora yhtenä niistä, ja vasta tämän jälkeen asioiden 'oikeat' nimet. Nietzsche puolestaan vei metaforakäsityksensä vielä radikaalimpaan suuntaan ja kieltäytyi erottamasta metaforaa 'oikeista' sanoista. Nietschelle metafora oli ajattelun keskeisimpiä elementtejä. (Johnson 1981, 11-16)

Metafora -käsitteen muotoutuminen on kiinteästi sidoksissa yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin muutoksiin; erityisesti kielen ja todellisuuden suhteen ymmärtämiseen.

Tieteiden lingvistinen käänne on merkinnyt kielen todellisuutta rakentavan roolin korostamista ja kasvavaa kiinnostusta tekstin tulkitsemiseen. Lingvististä käännettä seuraava retorinen käänne on Kari Palosen ja Hilikka Summan mukaan ilmaus tieteen ja filosofian auktoriteettien suhteellistamisesta ja siitä, että näilläkin alueilla käytetään yleisöön vetoavaa argumentointia. Metaforien tutkimukseen nämä käännteet ovat vaikuttaneet lähinnä käsityksenä kaiken kielen metaforisuudesta ja metaforan todellisuutta rakentavan painoarvon korostumisesta. (Corcoran 1990, 61-66 ja Palonen & Summa 1996, 7)

### 4.3 Metaforan määritelmiä

Metaforista on monia määritelmiä, oikeastaan voidaankin sanoa, että määritelmiä on yhtä monia kuin määritelmien kirjoittajiakin. Uuden sivistyssanakirjan mukaan metafora tarkoittaa vertaukseen perustuvaa lausekuviota, jossa sanaa tai lausetta käytetään kuvaamaan aivan toista, kuin se tavanmukaisesti kuvaa, kielikuvaa. Metafora sana tulee klassisesta kreikan kielen sanasta *metapherein*, joka tarkoittaa 'yli kantamista' tai 'siirtämistä'. Termin etymologiassakin korostuu, että metaforassa ikään kuin ylitetään elementtien omat alueet. (Lehtonen 1998, 40 ja Miller 1979, 156)

Näkemyks metaforista tyylillisenä keinona tai tapana luoda uusia näkemyksiä on erittäin keskeinen erottava tekijä metaforateorioissa ja niiden mukaisissa metaforien määritelmissä. Määritelmien keskeisiä eroavaisuuksia ovat myös kiistat metaforan paikantamisesta eli käsitykset metaforasta joko sanojen, lauseiden tai ajatusten tasolla, ja lisäksi kysymys siitä, voidaanko metaforalla luoda vai ainoastaan heijastaa todellisuutta. (Hellsten 1997, 15-16) Metaforakäsitykset voidaan tutkimussuuntauksensa mukaisesti jakaa laajaan ja suppeaan metaforamääritelmään. Laajan metaforakäsityksen mukaisesti metafora kattaa kaikki kielikuvat eli troopit. Suppean näkemyksen mukaisesti metafora on yksi trooppi ylitse muiden trooppien, joita ovat mm. synekdokee ja metonymia. Suppean käsityksen edustajia ovat uuden retoriikan oppisat Chaïm Perelman sekä Kenneth Burke. Laajaa käsitystä edustavat puolestaan hyvin erilaiset teoreetikot, kuten Aristoteles ja toisaalla kognitiivisen teorian edustajat George Lakoff ja Mark Johnson.

Metaforateorioissa jako erilaisiin teorioihin tapahtuu juuri sen perusteella, miten metaforan katsotaan muodostuneen. Keskeisimmät metaforateoriat ovat: korvaamis-, vertaamis- ja vuorovaikutusteoria. (ks. Hellsten 1997). Metaforateoriat eivät kuitenkaan ole toisiaan yksioikoisesti poissulkevia, vaan ero perustuu lähinnä siihen, että ne suuntaavat huomion metaforan eri puoliin.

”Metafora syntyy, kun asialle annetaan nimi, joka varsinaisesti kuuluu jollekin muulle; merkityksen siirtyminen voi tapahtua joko yleisestä erityiseen, erityisestä yleiseen, erityisestä yksityiseen tai analogian kautta.” (Aristoteles 1967/1982, 55)

Tämän määritelmän mukaan metaforassa on kyse sanan tai ilmaisan korvaamisesta toisella, asiaan kuulumattomalla termillä, joka kuitenkin tulee muodostaa asioista jotka ovat sukua, mutta eivät ilmiselvästi sukua. (Aristoteles 1997, 1412a, 136) Korvaamisteorian keskeisenä lähtökohtana on juuri edellä mainittu Aristoteleen metaforamääritelmä. Metaforateoria edustaa laaja-alaista nimen siirtämistä asialta toiselle, tätä laaja-alaisuutta kuvastaa, että siirtymä voi siirtyä myös erityisestä yleiseen, kuten esimerkissä ”Odysseus on totisesti tehnyt kymmeniätuhansia urotöitä”, jossa luku kymmenentuhatta merkitsee suurta määrää urotöitä. (Aristoteles 1967/1982, 55)

Aristoteleen metaforakäsityksessä metafora on nostettu kaikkien muiden trooppien ylle, eräänlaiseksi trooppien troopiksi. Määritelmässä ei myöskään tehdä eroa metaforan ja muiden trooppien välillä. Aristoteleen mukaan hyvä metafora asettaa asiat uuteen valoon, jotta ne voidaan nähdä uudella tavalla. Metaforien ideana on venyttää mielikuvitusta sopivalla tavalla; metafora ei siis saa olla liian teatraalinen eikä liian kaukaa haettu, eikä myöskään liian komediallinen. (Aristoteles 1997, 1406b, 123) Aristoteles oli kiinnostunut luovista metaforista tehokeinona, ei niinkään arkikielen metaforista. Metaforat olivat keino luoda tekstille henkevyttä ja mielikuvituksellisuutta, joilla kuuntelijat voitiin ikään kuin johtaa harhaan; yleisö kuuli jotain yllättävää, aivan muuta kuin olivat odottaneet. (Aristoteles 1997, 1412a, 136)

Aristoteleella metafora voi syntyä sanojen korvaamisteorian mukaisesti tai tiivistyneen analogian kautta. Vertaamisteoria on jatkoa korvaamisteorialle korostaessaan metaforaa kuvainnollisena, poikkeavana kielenkäyttönä. Vertaamisteorian mukaan kyse on tiivistyneestä analogiasta eli vertauksesta, josta ‘kuin’ sana on pudotettu

pois. Vertaus toteutuu kahden suhteen välisenä vertailuna. A:n ja B:n (teema) välisen suhteen ja C:n ja D:n (phoros) välisen suhteen vertailun tarkoituksena on kirkaistaa, strukturoida ja evaluoida teemaa phoroksesta tunnetuin termein. Phoroksen on siis tässä tapauksessa oltava tunnetumpi kuin teeman. Neliosainen analogia voi muuntua myös kolmiosaiseksi, jolloin yhden osan on toistuttava sekä teemassa että phoroksessa. Tällaisessa tapauksessa olisi kyse analogisesta suhteesta, jossa A on B:hen samassa suhteessa kuin C on B:hen. Esimerkiksi analogiasta ”vanhuus *A* on elämälle *B* samaa kuin ilta *C* päivälle *D*” voidaan johtaa metaforat ”päivän vanhuus” ja ”vanhuus on ilta”. Metafora on siis tässä tapauksessa lauseiden tasolla tapahtuva vertaus. (Aristoteles 1967/1982, 56 ja Perelman 1996, 136)

Siinä missä sanojen korvaaminen korostaa metaforan kielikuvallisuutta, vertaamis-teoria määrittelee metaforan vertauskuvaksi. Mitä taas tulee neljään eri metaforalajien arvostettavuuteen, ovat analogiaan perustuvat Aristoteleen mielestä yhtä tärkeitä kielelle kuin kevät vuodenaikojen jatkumolle. (Aristoteles 1997, 1411a, 134)

Vuorovaikutusteoria poikkeaa määritelmässään edellisistä, koska sen mukaan metafora ei ole pelkästään puheeseen tai kirjoitettuun tekstiin lisättävä tehokeino, vaan tämän teorian mukaan ajattelu on sinänsä metaforista. Vuorovaikutusteorian oppi-isä I. A. Richards (1936) vei metaforan määritelmää eteenpäin katsomalla koko ajattelun metaforiseksi ja johtamalla tästä käsitejärjestelmän metaforisuudesta kielelliset metaforat. Richardsin vuorovaikutusteorian jatkaja on Max Black, jonka mukaan metaforassa on kyse lähde- ja kohdealueen välisestä vuorovaikutuksesta. Vuorovaikutusteoria korostaa maailman suhteellisuutta: kaikki on aina suhteessa johonkin, jostain näkökulmasta katsottuna. (Hellsten, 1998, 66)

Metaforateoriat voidaan myös jakaa semanttiseen, pragmaattiseen ja konstruktivistiseen teoriaan. (Maasen 1994, Ortony 1994) Semanttisessa teoriassa metafora sijoitetaan etupäässä sanojen tai laajempien semanttisten kenttien merkitysten tasolle. Pragmaattinen teoria puolestaan sijoittaa metaforan erilaisten käyttötapojen tasolle; metafora syntyy käytössä. Konstruktivistinen näkemys yhdistää semanttisuuden ja pragmaattisen teorian aineksia, se ikään kuin ottaa semanttiselta teorialta kiinnostuksen metaforan ja metaforisoidun kohteen vuorovaikutukseen ja pragmaattiselta teorialta käsityksen metaforista teorioita tuottavina elementteinä. (Maasen 21994 ,

20 ja Hellsten 1998, 67) Konstruktivistiseen teoriaan kuuluu esimerkiksi George Lakoffin ja Mark Johnsonin kognitiivinen metaforateoria, tämä teorian mukaan metaforassa on kyse asian ymmärtämisestä ja kokemisesta toisen asian termein. (Lakoff & Johnson 1980, 5)

Oman luokittelunsa metaforateorioista on luonut vielä Eugene F. Miller, jonka teorit koskevat vain poliittisia metaforia. Millerin teoria luokittelee metaforat verifikationistisiksi (verificationist) ja konstitutiivisiksi (constitutivist) sekä manifestatiivisiksi (manifestationist) näkemyksiksi metaforista. (Miller 1979, 156)

#### 4.4 Metafora uudessa retorisessa suuntauksessa

Uuden retoriikan edustajiksi kutsutut Chaïm Perelman ja Kenneth Burke luonnehtivat kirjoituksissaan myös metaforan olemusta ja käyttöä. Heidän metaforakäsityksilleen yhteistä on metaforan käsittäminen arkikokemusten tulkitsijoina sekä välttämättöminä ajattelua jäsentävinä elementteinä. Tutkimukseni teorioiksi valitsemani metaforateoriat perustuvat ajatukselle, että metaforat ovat paljon muutakin kuin kielellisiä tehokeinoja.

Perelmanille metafora on analogisen päättelyn tiivein muoto. Aristoteleen määritelmän mukaisesti Perelmanin metaforateoria käsittää metaforana vain tiivistyneen analogian. Perelmanilaisesta näkökulmasta metafora siis on teeman ja perustan (phoros) sulautumisen tuloksena syntynyt tiivistynyt analogia. Perelman asettaa metaforat maailmankuviamme perustaksi; hänelle mahdollisuudet elävät niin uusissa ja elävissä metaforissa kuin kuluneissa arkikielen ilmaisuissa. Perelman pitää metaforia ja analogioita ajattelun ja päättelyn jatkeena ja korostaakin, että luova ajattelu on mahdotonta ilman metaforia. Hänen mielestään varmaa onkin, että filosofinen ajattelu, jota ei voida empiirisesti todentaa kehittyä argumentaation avulla, joissa tietyille analogioille ja metaforille haetaan hyväksyntää. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 385-387 ja Perelman 1996, 138-141)

Burke määrittelee metaforan yhdeksi neljästä perustroopista, *master tropes*. Troopit ovat Burkelle ajattelun ja ymmärtämisen perusolottuvuuksia, eivät vain kielellisiä



ilmaisua kuvittavia muotoja. Burken metafora käsittää kahden eri maailman yhteen-sopimattomuuden, sillä metafora on hänelle perspektiivi ilmiöön, jonkin toisen läpi ja edellyttää siirtymistä pois omalta alueelta. Metaforaa käyttämällä saadaan esille ”tämän tuollaisuus ja tuon tällaisuus”. Burkelle metafora on yksi keino saavuttaa perspektiivi ‘todellisuuteen’ ja ‘totuuteen’ perspektiivien paljoudessa, jossa jokainen uusi lähestymistapa tarkentaa ja siten myös parantaa kokonaiskuvaa. (Burke 1969, 503 ja Summa 1996, 54-55)

Perelmanin mukaan metaforan /analogian muodostumisen ehtona on, että sen termit viittaavat kahteen eri sfääriin. Jos termit tulevat samasta sfääristä niiden rinnastamisessa on kyse pelkästään vertailusta. Metaforan tapauksessa rinnastettavien ilmiöiden eron on oltava luokkaero tai laatuero, ei pelkästään aste-ero. Metaforan rooli ilmenee selvimmin analogian argumentatiivisen teorian yhteydessä. Itse asiassa metaforan ja analogian yhteys noudattelee Perelmanilla ja Olbrechts-Tytecalla Aristoteleen ja John Stuart Millin viitoittamaa tietä. Aristoteleelle kaikki kielikuvat ovat Perelmanin mukaan metaforia. Perelman itse keskittyy vain analogian kautta muodostuviin metaforiin. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 371-375)

#### **4.5 Metaforat valikoivat, korostavat ja peittävät**

Samalla kun Perelman ja Burke tarkastelevat metaforien luonnetta ja muodostumista, he kiinnittävät huomiota myös metaforisen ajattelun valikoivuuteen. Burken teoriassa valikoivuus korostuu jo määritelmänkin kautta. Metafora tarjoaa yhden perspektiivin, yhden näkökulman ja jättää näin muut taka-alalle. Burken mukaan metaforaa käyttämällä voi saada paremman kuvan maailmasta - mitä useampia metaforia käyttää, sitä tarkemman kuvan voi saada ja näin lähestyä ‘totuutta’. Burke korostaa, että koskaan ei kuitenkaan ole mahdollista ylittää kahden maailman välistä kuilua eli maailmojen yhteensopimattomuutta. Näin hyväkään kuva ‘totuudesta’ ei ole identtinen, perspektiivit ovat aina jossain mielessä vajavaisia. (Burke 1969, 503-504)

Perelman käyttää metaforien valikoivuuden yhteydessä esimerkkinä sotaa, jota on kuvattu shakkipelin termein. Esimerkillä on tuotu esiin metaforien peittävä ja ko-

rostava voima, sota nähdään laskelmoituna prosessina, jossa oikeat strategiset siirrot merkitsevät tappiota tai häviötä. Taka-alalle on häivytetty sodan tuomat julmuudet ja ihmisten kärsimykset. Perelmanin mukaan analogian tehtävä on teeman valaiseminen perustan avulla, jokainen aihetta selventävä phoros korostaa eri aspektia teemasta. Phoros voi olla teemaa ylentävä tai halventava, kuten esimerkissä ”sanottua Amadeusta lepyteltiin kardinaalin hatulla kuin rakkikoiraa lihapalalla” - rinnastus halventaa erotettua paavia ja hänelle suotua lohdutusta. (Perelman 1996, 131-134 ja Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 385-387)

Kun tietty metafora valitaan tilanteeseen sopivaksi saavat kaikki aiheeseen liittyvät tapahtumat merkityksensä metaforien kautta. EU-jäsenyysneuvotteluissa liikuttiin käsitteellisesti matkametaforien tasolla, puhuttiin ”junaan hyppäämisestä” ja vastavasti ”asemalle jäämisestä”. Juna- ja matkametaforat muodostivat konkreettisen ja hyväksytyyn kokonaisuuden, jonka perustalle keskustelu oli rakentunut. (ks. Mustaparta 1996) Metaforien käyttäminen on ihmisille luonnollinen ja välttämätön tapa merkityksellistää maailmaa sekä siinä esille tulevia ongelmia, tapahtumia ja kiistoja. Metaforien avulla luodaan kuvaa vielä tuntemattomasta maailmasta, jossa tätä tuntematonta selitetään rinnastamalla se jo tunnettuun ja tuttuun ilmiöön tai asiaan. (Lehtonen 1998, 39) Metaforien hyvinä puolina on selkeyden ja johdonmukaisuuden tuominen irrallisiin ilmiöihin, negatiivista puolta edustaa sitä vastoin metaforien valikoivuus. Tietyn metaforan valitseminen asian kuvaamiseksi korostaa tiettyjä piirteitä ja puolestaan peittää toisia piirteitä alleen. Esimerkiksi EMU-keskustelussa on korostettu niin sanottujen EMU-kriteerien täyttymistä, tällä korostamisella on luotu kilpailullinen asetelma talous- ja rahaunioniin haluavista maista, joista jotkut tullaan raakkaamaan kylmästi pois lopullisesta palkinnonjaosta. Metaforilla peitetään aspekteja, jotka eivät sovi metaforan logiikkaan. EMUsta puhuttaessa on luotu asetelma kilpailusta, tähän rakenteeseen sopivat metaforat vahvistuvat ja puolestaan rakennetta heikosti tukevat jäävät peittoon. Jos vastakkain on kaksi kilpailullista asetelmaa, aikaisemmin lanseeratulla on huomattavasti paremmat mahdollisuudet selviytyä tässä käsitteiden välisessä kiistassa.

#### 4.6 Elävä metafora

Metafora-analyysin tarkoituksena on työssäni tutkia sitä terminologiaa, joka on muodostunut EMUn ympärille. Rahaliiton myötä kielen rajat ovat joutuneet venymään ja uusia sanoja on tullut vakituiseen kielenkäyttöön. Tämä EMUn ympärille muodostunut oma kieli perustuu hyvin pitkälle metaforiin, kuten finanssimaailman terminologia yleensäkin. Artikkeleiden metaforat voidaan karkeasti jakaa innovatiivisiin ja luoviin metaforiin, joita työssäni kutsun Paul Ricoeurin esimerkin mukaisesti eläviksi metaforiksi. Toisaalta aineistosta löytyy paljon metaforia, jotka ovat aikanaan olleet aktiivisia, mutta kuluneet käytössä ajan mittaan ja näin niistä on tullut, kuten Perelman ja Olbrechts-Tyteca niitä kutsuvat, uinuvia. Uinuvien metaforien sanotaankin olevan aktiivisten metaforien vastakohtia, mutta koska uinuvat metaforat saavat takaisin aktiivisuutensa herättämisen kautta, voidaan niidenkin sanoa olevan perusluonteeltaan innovatiivisia.<sup>8</sup>

Analysoidessani yksittäisiä metaforia tarkoitukseni on käyttää luokitteluperusteena elävää metaforaa ja uinuvaa metaforaa. Pysin luokittelulla osoittamaan, miten itse asiassa koko EMU-keskustelu on luonteeltaan metaforinen. Metaforien luovuus on matkan varrella kulunut ja nyt ilmaisut kuten ”EMUun meneminen” tai ”EMUn käynnistyminen” kuuluvat normaaliin EMU-sanastoon eikä niitä sen kummemmin pidetä metaforisina.

Elävä metafora, *la métaphor vive*, on keino tulkita asioita uudesta näkökulmasta. Ricoeurin (1986) mukaan metaforisten mielikuvien luomisessa näyttelevät keskeistä osaa poettisen kielenkäytön lisäksi metaforaan sisältyvät elävät jännitteet. Metafora luo jännitteitä aktualisoimalla sekä identtisuuden että eron esille tuotujen kahden idean välillä. Metafora ei tyydy vain jännitteen tai ristiriidan esittämiseen, vaan pyrkii olemaan myös ikään kuin ratkaisu. Tulkitsijan on erilaisten vihjeiden perusteella tulkittava mitkä vihjeet voidaan tulkita figuratiivisesti ja mitä puolestaan ei ole mahdollista tulkita. (Ricoeur 1986, 190)

---

<sup>8</sup> Metaforia voidaan luokitella myös muilla perusteilla ks. esim Hellsten 1997 s. 87

Metafora pyrkii sulauttamaan luodun jännitteen, tämän sulautumisen tuloksena metafora saa merkityksensä. Metaforinen jännite syntyy kahden eri elämän alueelta lähtöisin olevan idean yhdistymisestä. Yhdistymisessä lainataan jotain toiselta alueelta ja korvataan puuttuva tällä lainatulla. Elävän metaforan jännite liittyy epätavalliseen nimeämiseen, kun väitetään jotain tavallisuudesta poikkeavaa ja kun tähän vielä liittyy fiktion mahdollisuus kuvata maailmaa uudesta näkökulmasta. Ricoeurin elävä metafora on esimerkki kielellisestä strategiasta, joka ehdottaa muuta kuin toteaa. Lauseen kirjaimellinen järjettömyys tai yhdistettyjen asioiden yhteensopimattomuus pakottaa tulkinnan toiseen merkityksenantoon. Metaforinen väite tulkitaan innovaationa. Sanojen merkitykset on sidottu kontekstuaalisuuteen ja innovatiivisuuden arvosta päättää tulkitsija itse. (Ricoeur 1986, 90-101 ja Ricoeur 1985, 228-230) Juuri uuden metaforisen sopivuuden ja kirjaimellisen epäsovinnaisuuden yhtäaikaisuus on se, mikä erottaa metaforan muista kielenkäytöistä lauseen tasolla.

Elävässä metaforassa mielenkiintoisinta on pyrkimys yhdistää retoriikan ja poetiikan keskeiset tavoitteet; taivuttelu ja tunteisiin vetoaminen. Metaforan voidaankin tulkita sanovan jotakin, mikä voidaan käsittää runoksi pienoiskoossa. Retoriikalla Ricoeur väittää olevan 'nähdä jonakin' vaikutus. Poeettisella diskurssilla on puolestaan tavoite vaikuttaa tunteisiin. Elävä metafora on siis näkemisen ja tuntemisen tulos. Poeettinen diskurssi tuo kieleen ne todellisuuden aspektit ja piirteet, joihin suoraan kuvailevalla kielellä ei pääse käsiksi. Kun metafora kytketään poeettisuuteen, elävä metafora voidaan nähdä retoriikkana, jolla on mahdollisuus kuvata maailmaa uudesta näkökulmasta. (Ricoeur 1985, 246 ja Ricoeur 1986, 210, 217, 212, 222)

#### 4.7 Uinuva metafora

Chaïm Perelman ja Lucie Olbrechts-Tyteca tarkoittavat uinuvan metaforan käsitteellä tapausta, jossa metafora on joutunut alttiiksi kulumiselle. Metaforaa ei enää nähdä fuusiona, jossa kahdelta eri alueelta peräisin olevat termit yhdistyvät, vaan siitä on tullut *uinuva*, (dormant). Uinuva metafora nähdään usein vastakohtana aktiiviselle ja elävälle metaforalle. Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mukaan termi uinuva kuvaa metaforan tilaa osuvammin kuin esimerkiksi adjektiivit tunnistamaton,

unohdettu tai hävinnyt. Termi korostaa metaforan ei-aktiivisuuden tilaa, josta metafora voidaan herättää jälleen aktiiviseksi. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 405)

Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mielestä uinuvan metaforan arvo argumentoinnissa on huomattava sen suuren suostuttelevan voimansa takia, mikä ilmenee etenkin silloin, kun metafora aktivoidaan uudelleen oikeata tekniikkaa hyväksi käyttäen. Yleisin keino herättää metafora on kehittää uusi, tuore analogia, jossa uinuva metafora on lähtökohtana. Kun metaforisen ilmaisun phoros on herätetty edes jossain määrin, voidaan Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mukaan banaaleinkin klisee tuoda jälleen eloon.

”Suurilla ja pienillä on samat kohtalot, samat vastoinkäymiset, samat intohimot; mutta edelliset ovat ylimpänä pyörässä, jälkimmäiset taas lähempänä keskustasta, joten samat tapahtumat heittelevät heitä vähemmän.” (Pascal, Pensées, vol. 33, s. 204)

Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan osoittaman esimerkin mukaisesti herätetystä metaforisuudesta ei tarvitse mainita erikseen, vaan lähtökohtana on tunnettu kliseeksi muodostunut sanonta ”the wheel of fortune”. Argumentaation näkökulmasta edellinen esimerkki on kiinnostava osoitus uinuvan metaforan kehittämisestä ja laajentamisesta aikaansaatu suggestiivinen teho. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 406)

Metaforisuuden herättäminen voidaan saavuttaa myös luettelemalla useita uinuvia metaforisia ilmauksia peräkkäin, ja näin herättää termien metaforisuus. Metaforinen ilmaus voidaan herättää myös käyttämällä samaa sanaa kahdesti, ensin sen metaforisessa merkityksessä ja myöhemmin sen sanallisessa tarkoituksessa. Herättäminen voi tapahtua myös asettamalla metaforisen ilmauksen vastakohtaksi jokin ilmaus, joka kumpuaa phoroksen alkuperästä. Esimerkkinä Perelman mainitsee Gaston Bachelardin lauseen ”Sen sijaan että abstraktio vanhan psykologian väittämään tapaan olisi umpikuja, se onkin vilkas risteyspaikka.”, lauseessa ‘umpikuja’ saa takaisin metaforisen merkityksen kun se rinnastetaan uudelleen uuteen termiin. (Perelman 1996, 140)

Toisinaan metaforinen ilmaus saadaan herätettyä rinnastamalla se täydentävään metaforaan. Tällainen yhdistelmä on Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mukaan hyvin herkkä, metaforien täydentäminen viittaa elementtien yhteensopimattomuuteen ja siihen, että kahden elementin yhdistäminen on lukijasta hyvin odottamatonta. Jo kahden kliseen asettaminen vastakkain saattaa luoda koomisen vaikutelman, kuten sanonnassa ” Nämä kaalinpäät ovat yhteiskuntamme kerma”. Metaforinen ilmaisu ”to fade away” on menettänyt käytössä aktiivisuutensa ja jää huomaamatta muodossa ”to gently fade away”, sanonta tulee aktiiviseksi jälleen lauseessa ”to suddenly fade away”. Kulunut metaforinen ilmaisu voi myös aktivoitua pelkästään puhujan tai kirjoittajan persoonallisuuden voimalla. Metafora voi herätä henkiin tietyn puhujan käyttämänä, vain koska ei oleteta tietyn ihmisen käyttävän ilmausta sen tavallisessa merkityksessä. Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mukaan erityisesti runoilijat ja filosofit käyttävät tätä etuoikeutenaan. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 406-407)

Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mukaan herännyt metafora voi nousta monista eri teemoista. Kuulijan ja puhujan välillä on kuitenkin oltava tietynlainen yhteisymmärrys, vaikka kumpikaan heistä ei voi varmasti tunnistaa metaforisen ilmauksen alkuperää. Ilmaisun voima kumpuaa kuulijan tietoisuudesta ja siitä, että osaa yhdistää kuullun asian analogian alkuperään. Kirjoittajat muistuttavat, että itse asiassa metaforan alkuperällä ei ole niinkään paljon merkitystä, sillä herääminen tapahtuu aina tässä hetkessä. Heräämisen edellytyksenä on, että ilmaisu on muotoutunut metaforisesti tai analogian kautta. Metafora täydentää analogian funktioita, ja se voi toimia jopa paremmin, koska se voimistaa analogiaa; tiivistynyt metafora integroi analogian kieleen. Perelman ja Olbrechts-Tyteca korostavat, että herättäminen on prosessi, jonka avulla metaforan rakennetta voidaan tarkastella ja sen analogisuus paljastaa. Erilaiset näkökulmat metaforaan osoittavat Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mukaan sen, että metaforaa voidaan pitää yhtenä argumentaation muotona. (Perelman ja Olbrechts-Tyteca 1971, 408-410)

## 5 SAMASTAMINEN RETORISENA PÄÄMÄÄRÄNÄ

Tässä kappaleessa tarkastelen Kenneth Burken identifikaatio -käsitteen avulla miten kirjailija tai toimija pyrkii vaikuttamaan yleisöönsä. *Identifikaatio, samastaminen*, on Burken mukaan retoriikkateorian perusprosessi ja käsitteenä keskeisempi kuin klassinen retoriikan avainkäsite *suostuttelu*.

Identifikaatio, joka voidaan Burken mukaan ymmärtää muun muassa ilmiön tunnistamiseksi tai määrittymiseksi joksikin toiseksi, henkilön tavoitteiden ja toiminnan samastumiseksi johonkin ryhmään tai laajempaan kokonaisuuteen, on Burken mukaan retoriikan avainprosessi. Identifikaation avulla sekä kirjailija että kuka tahansa toimija voivat pyrkiä vakuuttamaan yleisönsä. (Burke 1950, 19-23)

Burken tutkii kieltä toimintana ja tekoina sekä esiintymiskontekstien kautta avautuvina tarkoituksina. Retoriikka on Burkelle yksi inhimillisen kielen funktioista, se on symbolien käyttöä mielipiteen muodostamiseksi tai toiminnan aikaansaamiseksi sellaisten 'olentojen' keskuudessa, jotka normaalisti kommunikoivat symbolien avulla. Burken mukaan retoriikkaa on kaikkialla missä verbaalisin keinoin vaikutetaan yleisöön ja kehoitetaan yleisöä tekoihin ja ajatuksiin. Hän liittyy retoriikan asetelmaan, jossa on havaittavissa konfliktia yksilöiden ja ryhmien välillä. Toisaalta Burke korostaa, että retoriikassa on myös 'hiljaiset hetkensä', joissa kamppailu päättyy ja vastakkainasettelusta siirrytään universaalille tasolle. (Burke 1969, 41 ja 162)

Retoriikka on myös identifikaatiota ryhmän sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tunteen voimistamista tai luomista. Retorinen identifikaatio on Burken mukaan ihmisten erillisyyttä kompensoiva ja sen takia väistämätön prosessi. Jos ihmiset 'olisivat yhtä' ideaalinen kommunikaatiotilanne olisi totta ja näin retoriikkaa ei edes tarvittaisi. Burken konstruktiossa retoriikka on ihmisten ristiriitatilanteisiin liittyvä ilmiö, joka on äärimmäisessä muodossaan lähempänä konfliktia kuin järjestäytyntä toimintaa. Retoriikka kuvaa siis ei-harmonisten tilanteiden ilmiötä ja se sisältää vaivihkaista puolueellisuutta ja valtapyrkimyksiä. Retoriikan ydinprojekti onkin näiden sisäänrakennettujen ominaisuuksien havainnollistaminen. Retoriikkaa on kaikessa, missä identifioituminen ja sen vastapari erottautuminen esiintyvät rinnakkain. Samastumi-

nen ei Burken mukaan tarvitse retoriikkaa ja puolestaan erillisyytensä ja erottautuminen eivät tarjoa lainkaan edellytyksiä retorisuudelle. Retorisuus kuuluu tilanteisiin, joissa on kilpailevia identifiointejä ja erotteluita. (Burke 1950, 22-25)

Identifikaatiosta on kyse niin retoriikalle ominaisessa yleisölähtöisyydessä kuin myös retoristen tekniikoiden ja trooppien yleisissä toimintaperiaatteissa. Retoriikan keskeiset käsitteet suostuttelu, kommunikaatio ja identifikaatio ovat siten saman asian eri puolia. (Burke 1950, 45-46) Identifikaatio retoriikan ydin onkin samaistaa puhujan omat pyrkimykset ja yleisön intressit niin, että suostuttelevuus olisi mahdollista. Identifikaatiolla luodaan perusta yleisön yhteistyöhalukkuudelle. (Summa 1996, 58)

Identifikaatiolla Burke selittää myös tyylillisten keinojen, kuten trooppien retorista tehoa. Poliittisissa puheissa usein käytetty retorinen tekniikka jaottelu *meidän ja muiden* välillä on Burken teorian mukaan kuvattavissa identifikaation ja erottamisen avulla. Vastakkainasettelu identifioi puhujan ja yleisön sisällöllisesti johonkin yhteiseen ja samalla muodostaa sellaisen ajatuskulun, johon yleisön on helppo samaistua sen ennustettavuuden vuoksi. Burke kuvaa trooppiin perustuvaa identifikaatiota esimerkiksi, jota käytettiin uutisoitaessa Berliinin kriisiä vuonna 1948 ”Se joka hallitsee Berliiniä, hallitsee Saksaa; se joka hallitsee Saksaa, hallitsee Eurooppaa; joka hallitsee Eurooppaa, hallitsee maailmaa”. Esimerkissä on Burken mukaan kyse trooppin käytöstä yleisön identifioimiseksi esittäjän ajatuskulkuun. Retorinen teho perustuu siihen, että kuulijan on helppo samaistua esitettyyn väittämään sisäisen logiikan vuoksi. Lausumalla on retorista tehoa siitä huolimatta, miten yleisö suhtautuu sen uskottavuuteen. (Burke 1950, 58-59 ja Summa 1996, 58)

Samastamisen voi katsoa toimivan retorisenä tehokeinona myös artikkeleissa joita tutkin. Jaottelu *meidän ja muiden* välillä toimii yleisenä argumenttina EMUn puolesta. Argumentteina käytetään muun muassa keskusta-periferia -jaottelua, kuten seuraavassa lainauksessa ”Euroalue tulee olemaan Euroopan ydin, joka vie integraatiota eteenpäin ja muut maat katsovat sivusta (...) Euroalue virallistaa jaon päätöksenteon valtavirtaan pyrkivien ja sen ulkopuolella pysyvien maiden välillä.” (29.4.1998, HS). Toisaalta myös puhujan ajatuskulun samastaminen yleisön ajatukseen on yleisesti käytetty tekniikka ”Puhumme politiikassa asioista, jotka tapahtuvat



kerran elämässä. Tämä (EMU) on sellainen. Käyttäkäämme tätä rauhan, vapauden ja vaurauden mahdollisuutta.” (29.4.1998, HS) Sanonnalla halutaan samaistaa EMU ainutkertaiseksi tapahtumaksi, joka tuo niin rauhan kuin rikkauden ja vauraudenkin Eurooppaan.

Retoriikassa Burkea ei kiinnosta hyvä retoriikka ja vakuuttava argumentointi, vaan pikemminkin retoriikan salakavaluus ja identifikaatioiden piilevyys. Burken mukaan retorinen teho ei välttämättä perustukaan taidokkaaseen argumentointiin ja vakuuttavuuteen, vaan enemmän merkitsevät argumentoinnin kannalta vähäpätöisemmät tekijät, kuten esimerkiksi toisto, jatkuvan viestin vahvistaminen ja viestintävälineiden tehokkuus. Burken mukaan retoriikan tutkijan pitäisikin kiinnittää huomiota identifikaatioiden kokonaisuuteen ja niiden vakiintumiseen toistojen ja kertautumisen kautta kuin yksittäisiin puheisiin tai esityksiin. (Burke 1950, 25-26)

Hilkka Summan (1996, 59) mukaan Burken retoriikan ydin onkin paljastaa tiedostamattomia identifikaatiota, jolla hän Summan mukaan tekeekin näkyvimmän eronsa perinteisiin retoriikan tutkijoihin. Burken mukaan retorisuus on pikemminkin nerokkaita ja nokkelia identifikaatioita kuin suunnitelmallisia pyrkimyksiä toimijan harjintaan vaikuttamiseksi.

Nykypäivän poliittisissa kamppailuissa ja kiistoissa on yhä useammin kyse eri merkitysmaailmojen välisestä kiistoista. Modernin tilanteen luoma politiikka näyttäytyy yhä enemmän merkityksenantona tilanteille ja kansalaisten organisoimisena eri tulkintakehysten kannattajiksi ja vastustajiksi. Burken identifikaation voikin sanoa sopivan kuvaamaan paremmin metaforien tehtävää kuin klassinen retoriikan tehokeino suostuttelu. Metaforien viestittämä viesti perustuu tutkimuksen kohteena olevissa artikkeleissa hyvin paljon toistoon ja jatkuvaan viestin vahvistamiseen pikemmin kuin retoriseen suunnitelmallisuuteen.

## 6 TARINA HUIKEASTA TALOUDELLISESTA KOKEILUSTA

Liittymistä Euroopan unioniin sekä liittymistä Euroopan talous- ja rahaliittoon on käsitelty Helsingin Sanomissa yleisesti jatkokertomuksena, jota kerrataan ja täydennetään jatkuvasti. (Hellsten 1996, 107-108) Aiheen dramatisoiminen ja kertomuksen juonellistaminen tapahtuu muun muassa poliittisten kiistojen korostamisen ja henkilöinnin avulla. Juonellistaminen toimii Whiten teoriassa käsitteenä ymmärtää tapahtumat kertomuksena. EMU-kertomuksen tapahtumien yhteenpunoitumisen taustalla vaikuttaa komedia ja kertomuksen voisi sanoakin olevan eräänlainen menestystarina. Menestystarinan kertoo ennen näkemättömästä eurooppalaisesta hankkeesta luoda uusi, vahva valuutta haastajaksi Japanin jenille ja Yhdysvaltain dollarille.

Olen valinnut tarkemmin analysoitavaksi EMU-laskuri sarjan uutisen, jossa yhdistyvät kertomukseksi hankkeen keskeisimmät elementit: oletetut päähenkilöt, tarinaa värittävät metaforat sekä kilpailullinen asetelma.

### 6.1 Eurooppalainen menestystarina

”Suomi on yksinään ensimmäinen Emu-maa”

”Meille on kerran toisensa jälkeen vakuutettu, että EU:n talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen siirtyä ensi vuodenvaihteessa yhtä aikaa yksitoista EU-maata. Ensi viikonlopun suurkokouksissa Brysselissä EU:n korkeimpien poliittisten johtajien on määrä vahvistaa, että Emussa ovat vuodenvaihteen jälkeen mukana Saksa, Ranska, Belgia, Hollanti, Luxemburg, Itävalta, Irlanti, Italia, Espanja, Portugali ja Suomi.

Emu on huikea taloudellinen ja poliittinenkin kokeilu, eräänlainen laboratorio, jossa testataan sellaista, mitä aikaisemmin ei ole missään kokeiltu. Meitä koekaniineja on noin 290 miljoonaa, joka on ensimmäisten yhdentoista Emu-maan yhteenlaskettu väkimäärä.

Meille on myöskin kerrottu, että talous- ja rahaliitto alkaa ensi vuodenvaihteessa ja että me kaikki 290 miljoonaa astumme yhtä jalkaa uuteen aikakauteen. Sehän ei pidä paikkaansa. Emu alkaa ensi vuodenvaihteessa, mutta sen aloittaa muita ennen vain yksi maa ja sen yhden maan viisi miljoonaa kansalaista. Maa on tietten-

kin Suomi. Suomen aika on tuntia edellä muiden EU-maiden paitsi Kreikan aikaan. Kreikka olisi halukas rahaliiton jäseneksi, mutta ei pääse ensimmäiseen vaunuun, koska ei täytä Emu-ehtoja.

Näin ollen Emu alkaa ensimmäisenä Suomessa, tuntia sen jälkeen yhdeksässä maassa ja jälleen tuntia myöhemmin Irlannissa. Se on samassa ajassa Britannian kanssa, joka ei myöskään ole liittymässä Emuun.

(...)

Japanilaistoimittaja piti itsestään selvänä, että Suomeen saapuu uudenvuoden aatoksi joukoittain ulkomaalaisia toimittajia. Emun tulo Eurooppaan on megaluokan uutistapahtuma. Sen kuvittaminen tv:ssä on kuitenkin hyvin vaikeaa eikä hetken merkityksen konkretisoiminen muutenkaan ole ihan helppoa.

Nyt voi kiillottaa Suomen kuvaa

Pelkkä Emun yksityiskohtien ja historiallisuuden toistaminen tv:ssä uudenvuodeniltana saa selvänkin uudenvuoden vastaanottajan nukahtamaan. Euron tuloa pitää havainnollistaa televisionomaisin tavoin. Aikaeron vuoksi Suomi on edullisin paikka sen tekemiseen.

Nyt siis ideanikkarit asialle. Vietäköön presidentti Martti Ahtisaari uudenvuoden illaksi Kemiin suureen lumilinnaan. Siellä, Suomen aikaa klo 23.00, hän voisi allekirjoittaa ensimmäisen euromääräisen shekin.

Tapausta todistaisivat kaikki Emun arvohenkilöt. Eturivissä taputtaisivat poronahkalapasiaan EU-komission puheenjohtaja Jacques Santer, hänen edeltäjänsä, Emun synnyttäjä Jacques Delors ja tietenkin Saksan nykyinen liittokansleri, tuolloin, Saksan vaalien jälkeen ehkä jo eläkkeellä oleva Helmut Kohl. Ilman häntä Emusta ei olisi tullut mitään.” (HS, uutinen, Emu-laskuri 27.4.1998)

EMU-kertomus alkaa siitä, kun Suomi liittyi Euroopan Unioniin vuonna 1994. Samalla Suomi sitoutui osallistumaan myös talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen, jos vain täyttäisi Maastrichtin sopimuksessa yhteiselle rahalle määritellyt ehdot. EMU-kertomuksen elementit muodostuvatkin keskeisesti näiden Maastrichtin sopimuksessa määriteltyjen EMU-ehtojen ympärille. Kertomuksen muodostumisen kannalta tärkeitä elementtejä ovat kertomuksen alun lisäksi erilaiset tarinaa ylläpitävät juonenkäänteet, kertomuksen loppuratkaisu ja kertomuksen keskeiset toimijat, eli ne henkilöt, joiden ympärille kertomus rakentuu. Loppuratkaisu ei Suomen ti-

lanteessa ollut mikään varsinainen yllätys, koska liittymisestä päätti eduskunta eikä Suomen kansa suoralla kansanvaalilla. Eduskunnan päätös ennen äänestystä oli jo tiedossa, koska kaikki hallituspuolueet muutamia 'rikkureita' lukuun ottamatta äänestivät hallituksen esityksen puolesta.

Kertomuksen muodostumisen kannalta on olennaista dramatisoida tiettyjä tapahtumia. Tässä artikkelissa huipentumakohtia ovat EMUn virallinen käynnistyminen sekä sen tuntematon tulevaisuus. Rahaliiton käynnistyminen maalailtiin suureksi juhlavaksi tapahtumaksi, joka houkuttelisi euro-maiden päämiehet sekä kansainvälisen lehdistön myös Euroopan ulkopuolelta seuraamaan suurta tapahtumaa. Todellisuudessa näin ei kuitenkaan ollut, EMUn käynnistyminen ei aiheuttanut juhlallisuuksia eikä sen kummemmin kiinnostanut lehdistöäkään. Kertomuksen muodostumisen kannalta on juuri tärkeää eri tapahtumien karakterisointi. Analysoitavassa artikkelissa tapahtumien korostaminen saikin jopa koomisia piirteitä. Kokonaisuutta ajatellen suomalainen EU-kertomus on luonteeltaan menestystarina, tämä artikkeli voidaan luokitella komedialliseksi kertomukseksi, jossa on satiirinomaisia piirteitä.

Tarinan sankareita ovat EMU-idea vahvasti eteenpäin ajavat eurooppalaiset suurmiehet komission puheenjohtaja Jacques Santer, EMUn synnyttäjän statuksen saanut Jacques Delors ja Saksan suuri mies Helmut Kohl. Tarinan vihollisia eli rahaliiton vastustajia ei mainita nimiltä tässä komediallisen menestyskertomuksen osassa. Vihollisen tehtävä tarinassa on herättää pelkoja sekä myöskin toiveita ja näin luoda intensiteettiä tarinalle. Vihollisesta muodostettu kuva tarjoaa myös mahdollisuuden itse määrittelyyn, joka puolestaan lisää poliittista kysymystä kohtaan tunnettua kiinnostusta. Retoriikan ja kertomuksen yhtenä tarkoituksena on määrittellä eri toimijoiden asemat ja roolit tarinassa, näin lukijoiden, jotka luottavat esitettyihin kertomuksiin on helpompi muodostaa omat mielipiteensä. Hyvien asioiden puolustajat liittyvät automaattisesti *meihin*, kun taas vastustajat kuuluvat vihollisiin. Niinpä samaan asiaan vastakkaisesti suhtautuvat osapuolet näkevät molemmat ajavan oikeaa ja hyvää asiaa väärää tulkintaa vastaa. EMUn puolustaja näkee vastustajansa syöksevän Suomen eurooppalaisen ihanteen ulkopuolelle, yksin kylmään. Vastaavasti, kun EMUn vastustaja rakentaa vihollisestaan uhkaajaa Suomen itsenäisyydelle ja itsemääräämisoikeudelle.

Suomalaisen EMU-tarinan tärkeitä henkilöitä ovat pääministeri Lipponen ja ikään kuin hänen henkilökohtaisena vastustajana ja samalla rahaliiton vastustajana oppositiopuolueen Aho. Paha vihollinen määritellään erilaiseksi ja uhkaavaksi, usein jopa sairaaksi tai laittomaksikin. Vihollisella on meidän itsemme määrittymisen kannalta monta funktiota, tärkein niistä on suunnan antaminen omalle toiminnalle

Kertomuksessa ja siihen liittyvissä sankari-vihollinen -asetelmissa on loppujen lopuksi kyse perinteisestä markkinoinnista, jossa parhaiten ja vakuuttavimmin lanseerattu katsantokanta voittaa. Voidaankin sanoa, että politiikan agenda muotoutuu sen mukaan kuinka hyvin se onnistuu hankkimaan itselleen kannatusta ja vastustusta. Kysymys on siis teatteritermein näytöksen dramaturgian onnistumisesta, jossa omaa osaa näyttelee retorinen taitavuus. Julkisuus hyväksyy aina vain osan esitetyistä teemoista. Yleisö voi osoittaa täydellistä välinpitämättömyyttä sellaisia asioita kohtaan, joita tiedotusvälineet pitävät tärkeinä ja merkityksellisinä. (Edelman 1988, 22)

Kokonaisuudessaan EMU-kertomus on tunnelmaltaan odottavan positiivinen. EMUn ajatellaan olevan suuri menestystarina, jonka riskit ja uhat voitetaan tiukkaamalla valtiontalouksien nyörejä yhä kireämmälle. Artikkelin positiivinen huipentumakohta on EMU kolmannen vaiheen virallinen käynnistyminen. Positiivista puolta edustaa edelleen se, että Suomen katsotaan olevan ensimmäinen EMUn maailviivan ylittänyt valtio. Ongelmina artikkelissa nähdään talous- ja rahaliiton epävarma tulevaisuus. Lukijoita hätkäytetään ajattelemaan EMUssa mahdollisesti piileviä uhkia ja heikkouksia rinnastamalla se koe-eläinlaboratorioon, jossa koekaniineina toimivat EMU-maiden kansalaiset. Toinen ongelma on, miten uutisoida EMUn tulo Eurooppaan ja erityisesti se, että Suomi todella on ensimmäinen EMU-ajassa virallisesti oleva maa. Ratkaisuksi ehdotetaan näyttävän uutistapahtuman järjestämistä Kemin lumilinnassa, jossa presidentti Martti Ahtisaari juhlallisesti kirjoittaisi ensimmäisen euromääräisen sekin, sen ainoan vähänkään konkreettisen asian, joka todistaisi kansalaisille EMU olevan totta. Huomattavasti uutisoitavammaksi ja konkreettisemmaksi asian tekisi, jos itse raha olisi olemassa.

Koska artikkelin aiheena on EMU käynnistyminen, ei toiseen esitettyyn ongelmaan EMUn epävakaasta tulevaisuudesta edes pyritä esittämään vastausta. Rahaliiton vertaaminen koe-eläinlaboratorioon toimii tarinassa mielenkiinnon herättäjänä, jolle

ei edes pyritä esittämään vastausta. Koe-eläinlaboratorio vertaus toimii lähinnä liioittelun ja ironisoinnin keinoin artikkelien värittäjänä. Eikä sillä ole varsinaista viitasta todelliseen kuoleman vaaraan.

"Historiaa tullaan tekemään ennakko käsikirjoituksen mukaisesti, ja mitä luultavammin vailla suurta dramatiikkaa." 29.4.1998, HS

"Pääjohtajakiista on Emu-hankkeessa sivujuoni (...)" 23.4.1998, HS

Näytelmään viittaavia metaforia käytettiin artikkeleissa kuitenkin hyvin vähän. Jos niitä kuitenkin käytettiin metaforisuus oli hyvin itsestään selvää. Puhe EMU-keskustelun ennakkokäsikirjoituksesta, dramatiikasta ja johtajakiistan sivujuonesta antaa EMUsta kuvan näytelmänä päähenkilökiistoineen.

## 6.2 Elävä metaforinen kehys

Olen jakanut artikkeleista löytämäni metaforat kahteen ryhmään: eläviin ja uinuviin metaforiin. Erilaiset metafora tekniikat ja niiden luomat sisäiset jännitteet toimivat politisoinnin/politikoinnin tai epäpolitisoinnin välineenä. Kehyksen on tarkoitus esittää sisäisesti koherentit jäsenyykset ja tulkinnat aiheesta, mutta tulkintapaketit saattavat kuitenkin olla keskenään ristiriitaisia. Metaforat toimivat näissä tulkinta-kehyksissä symbolisina apuvälineinä. EMU-kysymyksen käsittelyä on Helsingin Sanomissa lähestytty erilaisten jäsenyyksien ja avainsanojen kautta, koska niiden avulla päästään käsiksi taustalla oleviin laajempiin tulkintoihin aiheesta sekä niihin liittyvistä peloista ja uhista. Kokonaisuuden hahmottamisen kannalta on tärkeää millaisia metaforia aiheesta käytetään, näin voidaan tulkita sitä millaiseksi kertomukseksi metaforat aiheen jäsentävät ja tiivistävät.

Eläviin metaforiin katson kuuluvan pelin ja kilpailun metaforat, jotka muodostavat kilpailun kehysten. Kilpailun kehys kuuluu eläviin metaforiin, koska EMUsta on tarkoituksella haluttu luoda kilpailullinen kuva. Kyse on EMU-kunnon saavuttamisesta suhteellisen lyhyessä ajassa ja tätä kuntoa eivät kaikki halukkaat maat kovasta loppukiristä huolimaatta saavuttaneet. Kilpailun voittajat pääsevät palkinnoksi jakamaan suurta EMU-kakkua, jonka täyteenä ovat vauraus, valuuttamarkkinoiden

vakaus ja entistä parempi markkina-asema. Kilpailun kehyksellä on ollut teemaa politisoiva vaikutus. EMU-teemaa on kärjellistetty muun muassa vastakkainasetteluilla, lisäksi pelin mielekkyys ja sen hätäisyys ovat toimineet keinoina politisoida teemaa.

Toisen elävän kehychsen olen nimennyt varustautumisen ja sodan kehychseksi. Tämän kehychsen metaforat kuvaavat hanketta, jonka vaikutuksista ja tulevaisuudesta ei ole varmuutta, ja johon on siis syytä varustautua ja valmistautua mahdollisimman huolellisesti. Varustautumisen kehychsen alle sijoittuvat metaforat, jotka kuvaavat EMU-hanketta sotaisin termein. EMU-hankkeen katsotaan edellyttävän Suomelta joka tapauksessa tietynlaista sopeutumista tuleviin epävarmoihin EMU-oloihin. Keskeistä osaa tässä kehychsessä näyttelee myös keskustelu EMU-puskureista.

### **6.2.1 Reilun ja rehdin kilpailun kehys**

EMUsta luotiin keskustelun kuluessa kilpailullinen asetelma, vastakkain olivat maat, jotka täyttävät kepeästi rahaliiton vaatimat kriteerit ja ne maat, joilla oli vaikeuksia täyttää annetut ehdot. Pelimeteforan skeemaan kuuluu puhe kilpailulajeista, kilpailijoista ja kilpailun etenemisestä sekä voittajista ja häviäjistä. Usein pelillä voidaan tarkoittaa muutakin kuin pelkkää kilpaurheilua, kuten esimerkiksi korttipeliä, rulettia tai kädenvääntöä.

Kilpailun kehys edustaa ideaalimallia tapauksesta, jossa tapahtumat kerran hahmotuttuaan yhden metaforarakenteen avulla saavat myös lopputapahtumat ja päätöksen samaa kaavaa mukaillen. Kilpailun kehystä käyttämällä luotiin artikkeleissa kuva maista, jotka kaikki tavoittelevat suurta pääpalkintoa. Kriteereiden täyttämisen yhteydessä käytettiin paljon urheilukilpailumetaforaa, joka sai kilpailussa mukana olevat maat näyttämään hyväkuntoisilta, terveiltä ja viimeiseen asti trimmatuilta kandidaateilta. Sama metafora ulottui myös maiden talouksien vertailuun, kunnossa oleva, terve valtion talous takaisi menestymien EMUssa.

EMU vastustajatkin omaksuivat urheilukilpailumetaforan ja syyttivät hallitusta EMU-keskustelun ontumisesta. Vastametaforalla pystyttiin osuvasti heikentämään

hallituksen antamaa kuvaa Suomen kunnosta, ontuminen on päällepäin näkyvä oire ja antaa Suomen voittomahdollisuuksia heikentävän kuvan.

"Emu-keskustelun ontumisen päävastuu hallituksella." 15.4.1998 HS

Sairauteen ja sen hoitoon liittyvät metaforat ovat olleet keskeisesti esillä suomalaisessa talouspolitiikassa jo vuosisadan alusta lähtien. (Harald 1995, 39) Terve valtiontalous ja taloudentilan hoitoon liittyvät termit ovat tyypillisiä metaforia, joilla talouden tilaa on käsitelty. EMU-retoriikassa on huomattavissa sama tendenssi, joskin EMUsta puhuttaessa terveys kietoutuu yhteen hyvän EMU-kunnon ja kilpailemisen kanssa. Puhuttaessa valtiontalouden terveydentilasta valtiontalous käsitetään herkästi haavoittuvaksi organismiksi, jonka hyvinvointi on edellytys koko kansakunnan hyvinvoinnille. Terveysten skeemaan liittyvät puheet vaadittavista hoitotoimenpiteistä, joita voi olla mm. budjetin tasapainottaminen tai inflaatio. Suomen tilannetta ajatellen sairautena voitaisiin nähdä jatkuva devalvaatiokierre ja hoitona tähän tautikierteeseen nähdään Euroopan talous- ja rahaliitto. Terveys on ideaalitila, jota tavoitellaan, siitä poikkeaminen esimerkiksi 90-luvun alun laman seurauksena aiheuttaa välttämättömyyden toimia tietyllä tavalla. Hallitus toimii lääkärin roolissa ja antaa diagnoosin terveydentilasta ja hoitotoimenpiteistä. Sairautta käytetään metaforana havainnollistamaan jotain huonoa ja epätoivottavaa, se on ominaisuus, joka kalvaa organismeja sisältäpäin ja tilanteen parantamiseen liittyy moraalisia velvoitteita. (Heinonen 1992, 50-52)

"Emun myötä keskittyminen kiihtyy ja hallituksella ei ole vastalääkettä." 17.4.1998, HS

"(...) riittää kun maalla on hyvää tahtoa terveeseen taloudenpitoon." 29.4.1998, HS

"Aho antaa Suomen Emu-kunnosta väärän kuvan." 15.4.1998, HS

"Kunnossa oleva valtiontalous vakuutti eduskunnan hankkeen oikeutuksesta." 18.4.1998, HS Eduskunnan EMU-päätös

"(...) hallitus asetti tavoitteekseen talouden saattamiseksi siihen kuntoon, että Emuun voidaan lähteä ensimmäisten joukossa." 18.4.1998, HS Eduskunnan EMU-päätös



"Kamppailu Emu-kriteereistä onkin saanut erikoisen ryhtiliikkeen aikaan." 18.4.1998, HS

Italian taloudenhoidossa, mutta myös politiikka on vakaampaa kuin aikoihin. 21.4.1998, HS

"Voisiko eurokunnan tavoittelussa olla kyse myös kunniaista." 21.4.1998 HS

"Hallitus asetti tavoitteekseen talouden saattamisen siihen kuntoon, että Emuun voidaan lähteä mukaan ensimmäisten joukossa." 18.4.1998, HS

"Tuottavuuden nousu on parantanut Suomen teollisuuden Emukuntaa." 29.4.1998, HS

Reippaisiin ja kovatasoisiin urheilukilpailuihin viittaaminen näkyi monilla eri tavoin keskustelussa. Kilpailuissahan on aina perinteisesti ennakkosuosikit, pääjoukko ja peränpitäjät. Joskus joku voi saada myös varaslähdön, josta normaalisti rangaistaan. Suomen tunnin aikaero muihin EMU-maihin nähden ei ollut kuitenkaan rangaistava, vaan pikemminkin ylpeilyn asia. Suomi saavutti maalilinjan tuntia aikaisemmin kuin eteläiset kilpakumppaninsa. Irlanti puolestaan seurasi pääjoukkoa tunnin myöhemmin, mutta silti pääsi maaliin.

"Aikaero muihin Emu-maihin antaa Suomelle varaslähdön." 27.4.1998, HS

"Irlanti siirtyy Emu-aikaan tunnin pääjoukkoa myöhemmin." 27.4.1998, HS

Urheilukilpailussa pyritään nopeammin, pidemmälle ja paremmin kuin muut. Kyse on omien rajojen rikkomisesta ja taidon näyttämisestä lyhyessä ajassa. Fyysisesti voimakkain ja nopein voittaa. Tuomareiden roolia näissä kilpailuissa edustaa komissio, jonka tehtävänä on pitää pelisäännöt selvinä ja yhdenmukaisina kaikille kilpailijoille sekä arvostella kilpakumppaneiden suorituksia. Jääkiekon termein, tärkeää on päästä voimakkaimpaan ja tehokkaimpaan ykkösketjuun ja aloituskokoonpanoon. Oikean treenauksen ja valmistautumisen avulla Suomi sai komissiolta kehuja ja kannustuksen hyvin suoritetusta työstä ja rankattiin neljän parhaan maan joukkoon. Tulos on loistava, vaikka ei vielä mitaleille päästyään.

"Poliittisen ykkösketjun sekä hallituksen itsevarmuus ja ylimielisyys ovat olleet omiaan synnyttämään kiukkua ja vastustusta." 15.4.1998, HS

"Suomi tullaan hyväksymään Emun aloituskokoonpanoon.(...) Komission mukaan Suomi kuuluu neljän parhaimman Emu-maan joukkoon kaikilla mittareilla mitaten lukuun ottamatta pitkiä korkoja - ja niissäkin se on hyvää keskitasoa." 18.4.1998, HS

"Komissaarit kehuivat kilvan jäsenmaiden Emu-kelpoisuutta (...)" 26.3.1998, HS

"Ruotsi ja Kreikka asettaminen samalle viivalle (...)" 3.4.1998, HS

"Emu-kilpa kiristi vöitä Italiassa." 21.4.1998, HS

Politiikan jäsentäminen kilpailumetaforiikan avulla luo politiikasta kuvaa osapuolten välisenä kilpailuna ja korostaa samalla myös henkilöiden välisiä erimielisyyksiä. (Hellsten 1997, 147) Henkilöiden välisten erimielisyyksien esiinnostamisella haluttiin luoda mielenkiintoa ja jännitettä keskusteluun, sillä lopputuloshan ei ollut mikään yllätys. EMU-kilpailussa ei ollut kyse joukkuekilpailusta, vaan pikemmin yksilösuorituksesta, vaikka myös jääkiekon termit vilahtelivat keskusteluissa usein. Tulos riippui maiden omista ponnistuksista ja uhrauksista. Urheilukilpailut ovat luonteeltaan reipashenkisiä ja rehtejä tapahtumia. Suomalaiset arvostavat urheilijoidensa ominaisuuksista erityisesti sisukkuutta ja uhrautuvaisuutta. Tätä vaikutusta haettiin kilpailumetaforiikkaa käyttämällä; Suomi täytti EMU-ehtonsa rehdillä ja sisukkaalla kilvalla. EMUa verrattiin suomalaisille erittäin tuttuun ja merkitykselliseen asiaan, jolla on merkitystä myös kansallistunteen nostajana.

Urheilukilpailumetaforiikka pyrki osoittamaan myös sen, että kilpailua ei voi voittaa epäreiluilla konsteilla. Kilpailutilanteessa ratkaisee vain ja ainoastaan fyysinen kunto. Maastrichtin sopimuksen rahaliittokriteereihin suhtauduttiin tosissaan, eikä niiden kiertäminen olisi ollut sopivaa. Urheilukilpailumetaforalla selkeytettiin EMU-prosessissa monta epäselvää asiaa tutuilla termeillä. Puhe voittajista, häviäjistä, trimmatuista kilpailijoista ja palkinnoista loivat kuvaa keskustelusta sekä sen aikataulusta ja rakenteesta, joita muutoin olisi ollut vaikea konkretisoida yleisölle.

### 6.2.1.1 EMUn mallioppilas

Kilpailun kehyksessä tärkeää osaa näyttelivät Maastrichtin sopimuksessa määritellyt rahaliitto kriteerit. Suomen matka kohti Eurooppaa ja sen ydintä on ollut vuosikymmenten projekti. Eurooppaan pyrkiminen on merkinnyt sekä maantieteellisesti että kulttuurillisesti pitkän matkan tarpomista periferiasta sivistyksen pariin. Eurooppa ja siihen liittyvät mielikuvat ja fantasiat alettiin kokea 1990-luvulta lähtien kelpoisuutemme mittapuuksi. Maastrichtin sopimuksen myötä Eurooppa muodostui todelliseksi; yli sadan vuoden odotuksen jälkeen suomalaisilla oli käytössään tarkat ja konkreettiset numeroina mitattavat kriteerit, millä varttua kelpo eurooppalaiseksi. (Relander 2000, 81) Ehtojen täytyminen muodosti keskeisen aihepiirin suomalaisessa EMU-keskustelussa. Kriteerien täyttymistä käsiteltiin tutkimuksen kohteena olevissa artikkeleissa yleisesti sisäänpääsyvaatimuksina. Suomesta annettiin kuva kandidaattina, joka valmistautuu ikään kuin yliopiston pääsykokeeseen ja tietyt ehdot täyttämällä pääsee sisään EMUn eliitti yliopistoon. Pääsyvaatimuksista puhuminen on luonut kuvan armottoman kovasta kilpailusta, joka on muokannut myös todellisuutta kaltaiseksi. Suomessa on yleisesti tiedossa kuinka hankalaa yliopistoihin on päästä sisään. Jos valintalautakunta eli komissio hyväksyy hakijan ei siitä missään tapauksessa kannata kieltäytyä. Kieltäytyminen olisi tyhmää ja luultavasti kostautuisi myöhemmin taloudellisina tappioina.

Suomi otti EMU-kriteerien täyttämisen tosissaan, pienen Suomen oli näytettävä isommille kilpakumppaneilleen, että pystyy selviytymään urakasta omin neuvoin ja vieläpä ennätysajassa. Suomesta tulikin EMU-luokan mallioppilas, joka suorastaan sukelsi kriteerien alle ja samalla lähemmäksi Euroopan kovaa ydintä. Suomalaiselle mentaliteetille ominaista on ollut ulkoisen auktoriteetin asettamien vaatimusten täyttäminen nopeammin kuin auktoriteetit edes uskaltavat edellyttää. (Relander 2000, 86) Tämä näkyy esimerkiksi sotakorvauksien ja velkojen maksamisena ajallaan. Suomalaisilla yrityksillä oli 90-luvulla maailmalla maine nopeimpana laskunmaksajana, vaikka lama koetteli yrityksiä tuolloin rankimmin.

Suomen alkukaudesta Euroopan unionissa on yleisesti käytetty nimitystä ”luokan paras oppilas”. Ilmaisulla ei ole pelkästään positiivinen konnotaatio, vaan sillä myös kritisoidaan Suomen myöntöväisyysspolitiikkaa yhteisessä päätöksenteossa.

"EU:n neuvoston päätöksiä valmisteleva komissio julkaisi keskiviikkona myös arvionsa siitä, miten EU:n jäsenmaat täyttävät talous- ja rahaliiton pääsyvaatimukset." 26.3.1998, HS

"Kun Suomi täyttää sisäänpääsyehdot ja perjantain äänestyksen jälkeen nyt myös sisään haluaa (...)" 18.4.1998, HS

"Suomen hyväksynnästä ei ole epäilyksiä." 18.4.1998, HS

"(...) lähes kaikki halukkaat maat saivat puristetuksi kansantaloutensa Maastrichtin sopimuksessa esitettyjen pääsyvaatimusten sisään." 29.4.1998, HS

"Ainakin komissio tulkitsee Suomen täyttävän kaikki Emun pääsyvaatimukset." 29.4.1998, HS

"(...) läpäisi Emu-ehdot komeasti ja ilman kirjanpidollisia temppuja." 17.4.1998, HS

"Suomi täyttää kaikki ehdot. Komission mukaan Suomi neljän parhaan Emu-maan joukkoon." 26.3.1998, HS

"EU:n komissio on jo kelpuuttanut Suomen mukaan vuoden 1999 alussa käynnistyvään Emun kolmanteen vaiheeseen." 14.4.1998, HS

"Suomen katsottiin täyttävän liittymiselle asetetut ehdot, jotka koskivat korkoja, julkisen talouden alijäämää ja velkaa sekä valuutan vakautta." 27.3.1998, HS

### *6.2.1.2 Poliitiikan peliä*

Politiikassa pelimetaforan käyttäminen on hyvin yleistä, politiikkaa voidaan kuvata muun muassa rulettina, korttipelinä sekä uhkapelinä (ks. Stenvall 1994 ja Hellsten 1997, 146-147, Kuusisto 1997, 155-158) Pelaamisen tarkoituksena on ajanviete ja hauskuus sekä samalla luoda mielikuva jostain jännittävästä ja kiehtovasta. Pelaamisen ehtona ovat pelisäännöt, jotka ovat pelaajille etukäteen tutut eikä niiden rikkinen ole soveliaista. Pelaamisen skeemaan liittyy puhe korttien näyttämisestä, valttikorteista, bluffaamisesta, ajan pelaamisesta, panoksista ja riskeistä. EMU-retoriikassa pelimetaforaa ei käytetty kovinkaan yleisesti, ja kun sitä käytettiin se näyttäytyi korttipelin termein. Uhkapelistä sen sijaan ei puhuttu. Syynä tähän on

EMUn uutuus ja outous sekä vielä tuntemattomat piirteet. Uhkapelin termein kuva jostain vaarallisesta ja salaperäisestä olisi entisestään korostunut.

"Italialla on paljon pelissä." 21.4.1998, HS

"Chiracin valtit (...) kortit ovat käytännössä Chiracin käsissä  
23.4.1998, HS

"Lipponen syytti keskustaa Suomen mustamaalaamisesta. Hän kysyi useaan otteeseen keskustajohtaja Esko Aholta, että onko teillä selän takan devalvaatiokortti vai ei. (...) Nyt saimme vastauksen siihen, mitä kysyin. Puheenjohtaja Ahon selän takana on edelleen devalvaatiokortti. Halutaan jättäytyä Emun ulkopuolelle, jotta olisi myös devalvaatio käytettävissä." 16.4.1998, HS

Jännittävän tai uhkarohkean pelin metaforat eivät suomalaisessa EMU-retoriikassa näytelleet kovinkaan keskeistä osaa. Sen sijaan sanontoja, joissa annettiin ymmärtää pelin kovuus ja tärkeys käytettiin paljon. Korttipelien EMU loi kuvaa pelistä, jossa bluffaaminen ei ole sallittua, eikä myöskään kannattavaa. Pääministerin Lipposen kommentti Ahon selän takana piilottelevasta devalvaatiokortista oli aineiston innovatiivisimpia pelimetaforia. Lipposen maalaileman metaforan mukaan Aho halusi jättää yhden kortin hihanvarteen ja käyttää tätä pahan paikan tullessa. Tällä metaforalla pääministeri Lipponen onnistui taitavasti leimaamaan oppositiopuolueen aiheet epärehelliseksi pelissä bluffaamiseksi. EMUsta puolestaan tuli Lipposen metaforassa ainoa oikea vaihtoehto suomalaiselle finanssipolitiikalle. Talous- ja rahaliitossa kilpailuedun palauttaminen devalvoimalla ei olisi enää mahdollista. Devalvaatio on ollut suomalaiselle talouspolitiikalle keskeinen jouston väline suhteessa yhteiskuntaan. Suomalainen devalvaatiosykli on toteutunut noin kymmenen vuoden välein. Se on ollut keino, jonka avulla maan kansainvälinen kilpailukyky on pystytty palauttamaan. (Kuusterä 1997, 23) Pääministerin puheet oppositiojohtajan pelaamasta devalvaatiopelistä edustaa suomalaista tosikkomaista asennetta peliin; bluffaaminen ja riskinotto ei kannata.

Politiikan jäsentäminen metaforisesti pelin termein luo politiikasta kuvaa osapuolten välisenä kamppailuna, korostaen henkilöiden välisiä erimielisyyksiä. Suomalaisessa EU-keskustelussa samoin kuin EMU-keskustelussa pelimetaforat kuvaavat yksin-

omaan peliä poliitikkojen välisenä kilpailuna. Pelillä voitaisiin käsittää esim. seura-peliä, jossa osallisina olisivat niin poliitikot kuin kansalaisetkin. Korttipelinmetafo-riikka sopii hyvin EMU-prosessin kuvaamiseen, koska siinä on pitkälle kyse yksit-täisten poliitikkojen riskinottokyvyn kuvaamisesta ja poliittisen uskottavuuden mit-taamisesta.

"Muu eduskunta seurasi kamppailua statistena." 16.4.1998, HS

Toisinaan peli henkilöityi vain EMU-keskustelun kannalta merkittävimpiin poliitik-koihin, jolloin pelissä olivat mukana vain kaksi tai kolme pelaajaa. Tällöin myös eduskunnan rooliksi jäi pelin seuraaminen sivusta.

### *6.2.1.3 Kilpailuelementtinä vesi, lajina uinti*

Yli vuoden kestäneitä EU-neuvotteluprosessin vaiheita jäsenettiin tiedotusvälineis-sä pitkäkestoisena urheilusuorituksena. Tapahtumaa kuvattiin maratonina etenkin neuvottelujen loppuvaiheessa. (Hellsten 1997, 146) EMU-liittymisprosessia eivät kuvaa maratonin metaforat, vaan pikemmin nopeatempoisen viisiottelun kielikuvat. Liittymisprosessi koostuu lyhyenmatkan ponnistuksista, joissa eri lajien hallitseminen paljastuu. Fyysisesti rankan viisiottelun palkintona on jäsenyys EMUssa. Yksi viisiottelun vaativista lajeista on uiminen sekä ylipäättään pinnalla pysyminen.

"Tässäkin monet pikaisen Emu-jäsenyyden kannattajat uskovat, että kun kerran veteen on menty, niin kyllä uimaan opitaan." 15.4.1998, HS

"(...) hallitus hyppäsi veteen ja arvioi vasta myöhemmin, osataanko sitä uida." 18.4.1998, HS

EMU nähdään metaforisesti syvänä ja hukuttavana merenä, johon vastustajien mu-kaan uimataidoton Suomi sukeltaa. EMUn kannattajat puolestaan uskovat Suomen oppivan nopeasti uudessa elementissä piilevät vaarat ja sen, miten siellä menesty-tään. Uimisen katsotaan olevan vaarallisempaa kuin maalla tapahtuvan urheilusuo-rituksen. EMU-meren syvyys ja mahdolliset myrskyt pelottavat. EMUun mentyään maat ovat kokonaan EMU-meren armoilla. Euron vertaaminen Titanicin enteilee

uudelle tulokkaalle varmaa tuhoa lähitulevaisuudessa, haaksirikosta pelastuvat vain harvat.

" (...) euro on kuin Titanic, joka seilaa kohti tuhoa." 23.4.1998, HS

Virran mukana seilaaminen on poliittisissa vastakkainasetteluissa yleisesti käytetty metafora. Niin myös EMUa kuvataan voimakkaana virtana, joka kuljettaa maita kohti EMU-Eurooppaa ja Euroopan ydintä. Vastustajien räpiköinti virran voimaa vastaa vaikuttaa toivottomalta. EMUn rinnastaminen luonnonvoimiin saa yksittäisen vastustajan näyttämään voimattomalta luonnon myllerrysten edessä. Iso-Britannian, Ruotsin ja Tanskan valitsema tie Euroopan unionissa on uida tietoisesti vastavirtaan. Tämä tietää jatkuvia ponnisteluja ja fyysistä voiman käyttöä eteenpäin pääsemiseksi. Metaforan mukaisesti maille olisi helpompaa antaa vain virran viedä mukanaan ja näin oletetaan loppujen lopuksi käyvänkin. Eihän kukaan voi ikuisesti uida vastavirtaan, aallot keinuttavat maita EMUa kohti. Oppositio puolue Keskustakin käytti argumenteissaan samaa metaforakehystä esittäessään, että Suomen olisi turvallisempi rantautua EMU-satamaan vasta toisessa suuressa aallossa.

"Vastustajien riveissä on (...) niitäkin, jotka eivät itse pysty muotoilemaan selkeästi kantaansa, mutta ovat valmiita kulkemaan valtavirran mukana." 15.4.1998, HS

"Britannia, Ruotsi ja Tanska ovat jäämässä rahaliitosta ulos. Nämä maat ovat kaiken aikaa tehneet toiminnallaan selväksi, että ne haluavat uida EU:ssa vastavirtaan pois päin imusta, joka luo 11 maan ytimen (...)" 29.4.1998, HS

"Keskustan edustajat pitäytyvätkin siinä, että Emuun ei pidä mennä ensimmäisessä aallossa." 17.4.1998, HS

Talouspolitiikan retoriikassa käytetään paljon metaforia, koska aihe on luonteeltaan hyvin abstrakti. Talouspolitiikasta tuskin pystyttäisiin edes puhumaan epämetaforisesti. Korkojen nousut ja laskut, vaihtotaseen keikahtaminen tai valuutan kelluminen ovat tiedotusvälineitä vähänkään seuraavalle jokapäiväistä kielenkäyttöä. Perinteisesti talouspolitiikkaa hallitsevat fyysiset metaforat, joiden mukaan taloudessa on kyse tasapainon tavoittelusta. Taloutta käsitellään myös elävän olennon ja sään

termein, kuten Helsingin Sanomien EMU-keskusteluistakin voi huomata. (Panzar 1995, 86)

"Euron tarkoitus on tuoda vakautta valuuttamarkkinoille. Pääomamarkkinoiden vapauduttua suurten sijoittajien on ollut helppo keikuttaa pieniä kansallisia valuuttoja. Lisäksi jatkuvat devalvaatiot ja inflaatio ovat tuoneet epävarmuutta Euroopan rahamarkkinoille. Euro yrittää tehdä tästä lopun. Se yrittää pitää Emu-maiden puolia globalisoituvassa taloudessa ja luo yrityksille vakaammat olot käydä kauppaa yli rajojen." 29.4.1998, HS, EURO-liite

"Valuuttamyrsky iski EU-valuuttoihin ja pakotti laajentamaan valuuttaturssimekanismi Ermin vaihteluvälejä." 29.4.1998, HS, EURO-liite

"(...) ettei ketään euroveneessä istuvaa jätetä yksin sotilaallisen uhan alaiseksi." 29.4.1998, HS, EURO-liite

Rahaliiton tarkoituksena on tuoda vakautta rahamarkkinoille. Vakauden ja turvallisuuden kaipuu ovat näkyvästi esillä rahaliittoon kytkeytyvissä metaforissa. Pienet kansalliset valuutat nähdään keveinä kaarnalaivoina suuressa meressä, jota valuuttamyrskyt riepottelevat. Rahamarkkinoiden heilahduksia kuvataan myrskyn ja sään termein, koska ne ovat voimia, joihin ei voida vaikuttaa. Tyypillistä onkin, että hyvien ja huonojen aikojen vaihteluita kuvataan sään vaihteluina. Pelastavana renkaana hukkumiselle ja uppoamiselle nähdään euro, jonka uskotaan tuovan mukanaan tyynemmät sääät EMU-maiden talouksien kaupankäyntiin.

EMUn ja euron uskotaan tuovan myös toisenlaista turvaa. EU-keskustelun yksi määrävimmistä aiheista oli juuri yksin jäämisen pelko. Euroveneessä istuminen yhdessä kymmenen maan kanssa luo turvallisuuden tuntua. Toisaalta euroveneeseen hypääminen heti ensimmäisessä lähdössä koetaan uhkaksi.

#### *6.2.1.4 "Palkintona vakaa ja turvattu tulevaisuus"*

Urheilukilpailu- ja pelimetaforien skeemaan kuuluu myös puhe palkinnoista. EMU-kilvan palkintona koetaan olevan jäsenyys talous- ja rahaliitossa ja sen mukanaan tuomat uudenlaiset mahdollisuudet. EMU-ratkaisusta puhuttiin Helsingin Sanomien



artikkeleissa yleisesti kakkuna ja sen mukanaan tuomat edut puolestaan nähtiin putoilevina hedelminä. EMUun mentiin monissa argumenteissa juhlahumussa tai huumassa, jossa todellisuus alkoi jo hämärtyä. Näissä argumenteissa jäsenyys itsessään ilman konkreettisia vaikutuksia on jo palkinto sinänsä. Rahaliittoon pyrittiin rakennemuutoksen ja säästön huumassa ja tämä huuma jatkuu edelleen jäsenyyden varmistuttua.

"Pääsy Emuun ensimmäisten joukossa palkitsi sen." 5.4.1998, HS

"Miten yhteinen valuutta palkitsee sen eteen uurastavat yritykset?" 29.4.1998, HS, EURO-liite

"Keskusta hoitaa asioita pelottelemalla. Keskusta on todennut, että Emu-kakku on pahanmakuinen eikä se halua siihen koskea, jatkossa nähdään alkaako se maistua." 18.4.1998, HS

Suomalaisessa keskustelussa EMU-ratkaisuun viitataan kakkumetaforalla, joka maistuu keskustalaisista pahalta ja pelottavalta, eivätkä he halua siihen koskea. Kakkumetaforaan viitataan myös seuraavassa:

"Britannia liittyy Emuun vähän samaan tapaan kuin se aikoinaan liittyi Euroopan talousyhteisöön EEC:hen 25 vuotta sitten: Tulemme paikalle juhlien jo alettua, ja säännöt on laadittu muille vaan ei meille sopiviksi. (...) Eurobyrokraattien edustajat juonivat, miten päätös tungetaan alas kurkuistamme." 15.4 HS

EMU-ratkaisu käsitetään kakun palana, jonka voi konkreettisesti tunkea kurkusta alas ja tällöin päätös on pakko niellä. Kakun lisäksi EMU käsitetään myös runsauden puuna, joka pudottelee yltäkylläisyyden hedelmiä ympärilleen. Pelkona vain on, että hedelmät tipahtelevat epätasaisesti jo entuudestaan vauraille alueille.

"Etelässä on vaikea uskoa Emu-hedelmiin." 21.4.1998, HS

"Monet epäilevät, että Emun hedelmät putoavat vain Rooman pohjoispuolelle." 21.4.1998, HS

"Portugali pyrkii Emu-jäseneksi rakentamisen huumassa." 17.4.1998, HS

"Keskusta haluaa mustamaalata Suomen ja niissä juhlissa jättäytyä Emun ulkopuolelle." 16.4.1998, HS

"Italia on liian optimistisen eurohuuman vallassa." 21.4.1998, HS

"Lissabonissa etsitään keinoja kasvuvimman jatkamiseksi myös eurojuhlien jälkeen." 17.4.1998, HS

EMUn rinnastaminen huumaan, juhlintaan ja makoiisiin hedelmiin on suomalaisessa retoriikassa melko epätavallista. Juhlat sinänsä eivät ole suomalaisille protestanttisen etiikan omaaville pelkästään positiivinen asia, vaan taustalla vaanii pelko juhlien päättymisestä. Edellisen kerran suomalaisen yhteiskunnan juhlat katkesivat lamaan 1990-luvun alussa, joka oli seurausta ahneudesta, pörssihiumasta, kulutusjuhlista ja kasinopeleistä. EMUn yhteydessä juhlista ja huumasta puhuminen saa suomalaiset varuilleen ja tästä syystä metaforia ei kovin yleisesti käytetä. Niiden käytöllä onkin korostettu keskustelun tiettyä ironista sävyä.

### **6.2.2 Sodan ja varustautumisen kehys**

Huhtikuussa 1998 käyty EMU-keskustelu rakentui vahvasti pelkojen, odotusten ja epävarmuuden varaan sekä näiden ympärille muodostuneisiin metaforiin. Todellisenä kysymyksenä kansalaisten sekä kansanedustajien huulilla oli EMUn hyödyt ja haitat. Mitä tapahtuu, jos suuri eurooppalainen hanke kaikesta huolimatta epäonnistuu. Epävarmuus EMUn mukanaan tuomista todellisista vaikutuksista loi keskustelun yhden näkyvimmän kehyksen.

EMUn kuvaillaan olevan päätös pitkäaikaiselle yhteismarkkinaprojektille ja luonnollinen jatko suomalaiselle integraatiopolitiikalle. EMUsta puhuttiin yleisesti projektina tai hankkeena, joka saa prosessin kuulostamaan yllättävän helpolta ja kivuttomalta. Tämä projekti sisältää kuitenkin myös vaaratekijänsä ja vastustajien mukaan perustavanlaatuiset ongelmat. Esko Aho viittasi eduskunnassa 15.4.1998 käyttämässään puheenvuorossa EMU-päätöksessä piileviin valuuvikoihin, hänen maailemansa viat ovat sisäsyntyisiä, ikään kuin sairauteen viittaavia.

"Emu on päätös yhteismarkkinaprojektille." 10.4.1998, HS

"Enää Emua ei pidetä epävarmana projektina." 3.4.1998, HS

"Hallitus ei ole varautunut Emun mahdollisiin vaaratekijöihin."  
15.4.1998, HS Esko Aho

"(...) tekeillä olevassa Emu-päätöksessä piilee samoja valuvi-  
koja kuin rahamarkkinoiden vapauttamisessa ja ecu-  
kytkennässä." Esko Aho 15.4.1998, HS

"Keskusta varoitti Emu-päätöksen tekemistä uskon ja toivon varassa."  
15.4.1998, HS

Suomella on kova hinku päästä mukaan talous- ja rahaliittoon, vaikka julkisista kannanotoista voidaan selvästi lukea, että elämä EMU-oloissa ei aina tule olemaan helppoa. Pääministeri Lipponen kehottaa meitä varautumaan myös vaikeisiin hetkiin, joilla hän viittaa ikään kuin avioliiton kivikkoiseen taipaleeseen, jossa tulee vastaan niin hyviä kuin huonojakin aikoja. Avioliittoon viittaavat metaforat olivat EMU-keskustelussa hyvin harvinaisia. Avioliittometafora viittaa suorasti sydämen valintaan ja sitä EMU ei Suomelle missään tapauksessa ollut. EMU-valinnassa korostettiin ratkaisun järkevyyttä, taloudellisia etuja sekä kauaskantoisuutta tulevaisuutta ajatellen.

"Hän kehotti kaikkia valmistautumaan kohtaamaan myös vaikeita hetkiä." 18.4.1998, HS

"Suomen taloutta vahvistettava kestämään Emu-oloja." 18.4.1998, HS

"Pitkällä tähtäimellä Emu-oloissa voi olla vaikeata." 18.4.1998, HS

"Emu-prosessi hoidettiin väärällä tavalla (...) Emu-päätös merkitsee kuitenkin erittäin kovia sopeutusvaikeuksia Suomelle." 18.4.1998, HS

"(...)vahvistettava yhteiskuntaa kestämään elämää yhteisvaluutan oloissa." 18.4.1998, HS

"(...)nyt on jatkettava Suomen talouden vahvistamista kestämään Emu-oloja" 18.4.1998, HS

"Emu on EU:n kehityksen kannalta arvaamaton jokeri." 15.4.1998, HS

"Eläkeläisetkin saavat tuntea Emun kiristyksen nahoissaan (...) Päättäjillä pitäisi olla rohkeutta kertoa, mitä uhrauksia on vielä edessä."  
21.4.1998, HS

"Vielä vuosikymmen sitten Suomi olisi joutunut Emuun huomattavasti hennommin eväin." 29.4.1998, HS

"Emu on tehokas keino asettaa rajoja ylikansallisten markkinavoimien vallalle." 15.4.1998, HS

"Emu edellyttää mukana olevilta mailta tiukkaa julkisen talouden kuria." 29.4.1998, HS

Niin kannattajien kuin vastustajienkin lausunnoissa EMUsta, Suomi joutuu sekä EMUun valmistautuessaan että sisällä ollessaan sopeutumaan ja vahvistamaan talouttaan. EMU vaatii koko kansalta yön kiristystä ja tiukkaa kuria. Sitä miksi säästämistä ja talouden nyörien tiukentumisesta näin paljon puhuttiin, ei tarkemmin aineistossa selitetä. Säästäminen otetaan itsestään selvyytenä EMU-olihiin valmistauduttaessa.

#### *6.2.2.1 Sotaisat metaforat*

Taloustieteissä ja -politiikassa voidaan turvautua myös sodankäynnin kieleen. Vaikkakaan suomalaisessa finanssipolitiikassa sodankäynnin metaforilla ei ole ollut mitään erityistä roolia (Panzar 1995). Poliitiikassa käytetyt sotaisat metaforat voidaan luokitella myös pelimetaforiikan kärjistetyksi muodoksi, mutta työssäni olen kuitenkin päätenyt luokittelemaan varustautumiseen tai sotaan liittyvät metaforat omaksi kehykseksi. Sodan skeemaan katsotaan kuuluvaksi puhe varustautumisesta, hyökkäyksestä, vastahyökkäyksestä, puolustautumisesta, antautumisesta ja voittamisesta (Lakoff & Johnson 1980, 80-81). Sotametaforiksi olen luokitellut myös ilmaukset taktiikoista sekä strategioista.

"(...)miten Emulla varustettua Euroopan unionia pitäisi kehittää ensi vuosituhannella" 10.4.1998, HS

"Emu-oloissa maalta puuttuu yksi puolustautumisen väline."  
16.4.1998, HS

"(...) Hallitus ei ole edes pyrkinyt hahmottamaan kansallista toimintalinjaa Emu-riskien varalle" 15.4.1998, HS

"Niinistö vastaa Ahon väitteisiin. Suomi on hyvässä iskussa ja myös muualla kuvitellaan Suomen olevan iskussa." 15.4.1998, HS

"Ruotsin keskeistä Emu-kantaa Sasi kutsui taktikoinniksi, jolla hallitus yrittää turvata oman valta-asemansa. Tästä taktikoinnista voi tulla Ruotsille kallis lasku - ja Suomelle etu." 15.4.1998, HS

"Toki nykyiselläkin hallituksella on omat epäilynsä; se noudattaa eräänlaista viivytystaktiikkaa (...)" 15.4.1998, HS

"Sen sijaan kun taloudellisesti kehittynyt 300 miljoonan asukkaan alue ryhtyy käyttämään yhteistä rahaa, merkitsee tämä vastavoimaa dollarin ylivallalle maailmankaupassa." 15.4.1998, HS

"Yritykset kasvavat ja euroalueen sisällä tapahtuu erikoistumista. Heikot sortuvat euron tieltä." 29.4.1998, HS

Varustautumiseen ja sodankäyntiin liittyvät metaforat assosioidaan usein julmuuteen ja väkivaltaan. EMU-keskustelun metaforissa väkivalta on häivytetty taka-alalle, sotaisilla metaforilla ei haluttu korostaa perinteistä väkivaltaista sotaa, vaan pikemmin euron mukanaan tuomaa uutta finanssipoliittista järjestystä maailmassa. Eurosta toivotaan vastavoimaa jenille ja dollarille; kyse on siis puhtaasti vallasta, ei väkivallasta. EU-jäsenyysskeskustelun aikaan sotaisat metaforat korostivat suomalaisille läheisiä sodan piirteitä, puhuttiin yleisesti korpitaisteluista, rintamalinjoista ja etuvartiosta. Sota merkitsi näissä metaforissa erityisesti Venäjän pelkoa. EMU-kysymyksen käsittelyssä ei Venäjän pelko ole enää ajankohtainen, vaan pelko on yleisesti yksin jäämisen pelkoa. EMUn nähdään olevan vaihtoehto yksin jäämiselle, se on turva ja suojamuuri Suomen tulevaisuudelle.

EMU-ehdoista neuvottelu nähdään taktisena suorituksena, joka pelimetaforiikan tavoin korostaa neuvotteluja kilpailuna. Keskustelussa käytettiin yleisesti strategian ja taktikoinnin termejä. Suomen taktiikka on edullinen, koska se ei tuhlaa aikaa odotteluun. Ruotsin taktiikkaa puolestaan kuvataan viivyttelytaktiikaksi, josta voi koitua kallis lasku. Hyvä esimerkki koko keskustelun käsittämisestä vallitsevan kehysten termein ja sanoin on puhe siitä, että Suomelta puuttuu EMU-oloissa yksi puolustautumisväline. Tällä lauseella viitataan devalvaatioon, joka nähdään aseena, jolla Suomen kilpailukyky voidaan tarpeen tullen turvata.

Sotaisassa kehyksessä näkyy selkeimmin se, miten sekä vastustajat että kannattajat turvautuvat käsitteellisesti samalla tasolla liikkuviin metaforiin. Sotametaforan käyttö tällaisessa asian yhteydessä herättää kuitenkin kysymyksiä. Kyse on demokraattisissa ja moniarvoisissa yhteiskunnissa tapahtuvista poliittisista prosesseista, kun taas sotametaforilla on perinteisesti luotu kuvaa vaihtoehdottomasta tilanteesta, jossa voidaan erottaa selvästi voittajat ja häviäjät.

Suomalaisessa talouspolitiikassa sodan metaforat eivät ole olleet kovinkaan näkyvässä roolissa. Talouden retoriikan sotaisia metaforia tutkineen Mika Panzarin (1995) mukaan syynä tähän saattaa olla suomalaisten vielä niin lähellä olevat ikävät muistot sodasta tai toisaalta yleinen käsitys siitä, että aggressiivinen kielenkäyttö ei ole korrektaa. Lisäksi syynä sotaisten metaforien vähyyteen voi olla myös se, että Suomi pienenä maana on omaksunut sopeutujan roolin ja näin sopeutumisen kieli on koettu pienen maan ainoaksi vaihtoehdoksi.

Aineiston innovatiivisin sotaan viittaava metafora oli talous- ja rahaliiton vertaaminen Troijan puuhevoseen. Metaforassa EMU nähdään katalana salajuonena, puuhevosena, jonka sisus on täynnä tuntemattomia vaaroja ja uhkia. Troijan puuhevoseen vertaaminen ei kuitenkaan ole tulevaisuuden näkymiltään täysin epätoivoinen, vaan vertaukseen sisältyy se, että Troijan puuhevonen tuo mukanaan myös rakenteellisia muutoksia, jotka koetaan elintärkeiksi Euroopan tulevaisuuden kannalta.

"Emu nähdään katalana salajuonena, Troijan hevosenä, jonka todellisenä tarkoituksena on uittaa Eurooppaan suurin taloudellinen rakennemuutos. Perimmäisenä tavoitteena on tehokkuuden kasvattaminen, mutta perinteisin politiikan ja talouspolitiikan keinoin rakenteiden muutos olisi ollut aivan liian hidasta."

"Nopeampi ja tehokkaampi tapa oli rakentaa Emusta Troijan puuhevonen. Vappuna se vedetään EU:n torille. Monet pelkäävät ja monet myös toivovat, että sen vatsasta kömpii esiin tekijöitä, jotka avaavat portit nopealle rakennemuutokselle Euroopassa. Lopputulos ei silti välttämättä ole yhtä surkea kuin Troijassa. Troijan Emu voi olla Euroopalle vain hyväksi. Euroopalle saattaisi käydä köpelösti ilman Troijan puhevosta eli rakenteiden muuttamista."

"(...) vallankahvassa olivat Helmut Kohl ja Francois Mitterrand. Jos Emu halutaan nähdä rakennemuutoksen Eurooppaan uittavana Troijan

puuhevosena, nämä kaksi herraa olivat hevosen rakentajia. (...) Kohl ja Mitterrand tuskin lähtevät rakentamaan Emusta taloudellisen Troijan puuhevosta. He rakensivat poliittisen. Emu avaa portit kohti liittovaltiomaista rakennelmaa." 29.4.1998, EURO-liite

#### 6.2.2.2 Sairaus ja kuolema

Vaikka sodan kehyksessä ei viitattukaan välivaltaan tai kuolemaan sinällään, on keskustelusta silti löydettävissä kuolemaan viittaavia metaforia. Sekä kannattajien että vastustajien piirissä viitattiin niin kuolemaan kuin kuolemaan johtavaan sairauteen. Eduskunnan EMU-päätöstä kuvattiin ”mustaksi päiväksi, jolloin Suomen markka haudattiin” sekä kuolemantuomioiksi markalle. Näissä siteerauksissa EMU-päätös merkitsee äkillistä kuolemaa markalle, joka on luonteeltaan väkivaltainen, ei sairaudesta johtuva. Kuolemantuomio puolestaan viittaa syyttömän ja viattoman markan teloitukseen ja siihen, että markka ei iältään olisi ollut vielä valmis kuolemaan. Sairauteen ja kuolemaan viittaavat metaforat voidaan luokitella kuuluvaksi myös kehollisiin metaforiin, mutta olen työssäni luokitellut ne kuuluvaksi sodan ja varustautumisen kehysten alle niiden elävän luonteensa takia.

EMUn kannattaja (Claes Andersson) leimaa vastustajan pitämän puheen ”haudankaivajan yksinpuheluksi”, jolloin hän saa näyttämään Ahon pitämän puheen turhan pessimistiseltä yksinpuhelulta, joka ei saa kaikupohjaa eduskunnassa. Anderssonin käyttämä innovatiivinen vertaus onnistuu mitätöimään Ahon puheen keskeisimmän sisällön ja tuomaan julki, että Aholla ei ole varteenotettavaa vaihtoehtoa talous- ja rahaliitolle.

Hän (Claes Andersson) arvioi Ahon tiistaina pitämän puheen synkäksi haudankaivajan yksinpuheluksi. HS

Tämä päivä 17. huhtikuuta 1998 on musta päivä, jolloin Suomen markka haudattiin ja Suomen Pankista tehtiin Euroopan keskuspankin sivukonttori. 18.4.1998, HS

Päätös on kuolemantuomio markalle, eräälle Suomen itsenäisyyden symbolille, jonka eteen suomalaista työtä on tehty yli 130 vuotta. 29.4.1998, HS

Markan saattohoito kestää vapusta lukien neljä vuotta. Vuoden 2002 alusta markkoja aletaan kerätä pois liikenteestä. 29.4.1998, HS

Schröder ilmoittautui hänkin Emun kannattajaksi, mutta muistutti, että myös yhteisvaluutan aiheuttamista riskeistä on keskusteltava (...) rahaliitto syntyy sairaalloisesti ja ennenaikaisesti 24.4.1998, HS

Emu on huikea taloudellinen ja poliittinenkin kokeilu, eräänlainen laboratorio, jossa testataan sellaista, mitä aikaisemmin ei ole missään kokeiltu. Meitä koekaniineja on 290 miljoonaa, joka on ensimmäisten yhdentoista Emu-maan yhteenlaskettu väkimäärä. 27.4.1998, HS

Kuolema voi johtua myös sairaudesta, sairauteen viittaavia metaforia ovat puheet saattohoidosta. Saattohoidon on määrä kestää keväästä 1998 aina euron tuloon 2002 alkuun saakka. Saattohoito kertoo vakavasti sairaasta markasta, jota saatellaan hellästi kuolemaan. Terveiden katsotaan olevan ideaalitila, josta poikkeaminen vaatii hoitotoimenpiteitä. Sairauden käyttö metaforana havainnollistaa jotain huonoa ja epätoivottavaa. Sekä EMUn kannattajat että vastustajat käyttävät sairauden metaforaa argumenteissaan, vaikkakin erilaisella taktiikalla. EMUn kannattajat käyttävät sairauden metaforaa kuvaamaan valtiontalouden oirehtivaa tilaa, jossa hoitokeinoa ei enää ole, ainoaksi hoitotoimenpiteeksi tilanteen tervehdyttämiseksi nähdään yhteinen valuutta. Vastustajat puolestaan käyttävät sairauden metaforaa muistuttamaan EMUssa piilevistä uhista ja siitä, mihin nämä uhkakuvat saattavat loppujen lopuksi johtaa. EMUn nähdään myös eräissä lausunnoissa syntyneen sairaalloisesti ja ennenaikaisesti. Tällainen syntymistapa ei lupaa hyvää tulevaisuutta, vaan enteilee vaikeata alkutaivalta heiveröiselle tulokkaalle.

EMU-maiden kansalaiset rinnastetaan innovatiivisella metaforalla koekaniineiksi, joilla testataan uudenlaista järjestelmää. Tällaisessa laboratorio-metaforassa korostetaan rahaliittoon liittyviä uhkia ja vaaroja. Kokeilun seurauksena voi olla yhtä hyvin kuolema kuin vakava sairauskin, mutta näitä pidetään tämän metaforan mukaan aivan luonnollisina seurauksina uudeltaisesta kokeilusta.



### 6.2.2.3 Puskurit

Elämään EMUssa alettiin varautua hyvissä ajoin perustamalla erilaisia puskurirahastoja pehmentämään törmäystä EMUun. Työmarkkinajärjestöt jopa asettivat puskurit ehdoksi EMUun liittymiselle. Puskuri sanana viittaa suorasti törmäyksen pehmentämiseen, puskurin tehtävänä on estää suurempien kolhujen aiheutuminen itse koneelle. Puskurikeskustelulla on ollut EMU-keskustelussa epäpoliittisoiva vaikutus. Talous- ja rahaliitto on käsitetty mekanistisena koneena, jonka ympärille on kasattu ja rakennettu esteitä törmäyksen varalta. Mekanistisilla metaforilla on tarkoitus tuottaa mielikuvia taloudesta koneenomaisena objektina. Tällaiseen mekanismin ideaan liittyy myös ajatus sen itsetoimivuudesta; kone toimii, jos olemme itse toimineet oikein ja vastanneet taloudellisen tilanteen asettamiin vaatimuksiin. Talousmekanismi käy parhaiten omalla painollaan. Jos talouspolitiikka käsitetään koneena, tällöin on kyse teknisestä ongelman ratkaisusta, ei poliittisesta valinnasta.

Puskurimetaphoran mekanistisesta luonteesta huolimatta sen voidaan katsoa olevan myös elävä ja innovatiivinen metafora. Se on sana, joka on lainattu finanssimaailmaan täysin eri elämän alueelta, eikä sitä ei ole aiemmin käytetty näin yleisesti vastaavanlaisessa kontekstissa. EMUsta puhuttaessa puskuilla tarkoitetaan rahaa. Rahan voidaankin katsoa olevan koko EMU-ongelman ydin, ja samalla vastaus.

”Suomi on varautunut Emuun. Vuoden alusta aletaan kerätä kansantalouden töyssyjä pehmentäviä puskurirahastoja, julkista velkaa on pantu aisoihin ja yritykset ovat hyvän talouskehityksen aikana parantaneet kuntoa.” 29.4.1998, HS, EURO-liite

”Kaikkein tärkein kansantalouden sietokykyä lisäävä pusku on syntynyt kuin varkain: tuotantorakenne on monipuolistunut ja paperin vienti on menettänyt mahtiasemansa.” 29.4.1998, HS, EURO-liite

”Puskurit pehmentävät talouden töyssyjä” 29.4.1998, HS, EURO-liite

”Hallitus tasoiitelee Emuun liittyviä riskejä.” 17.4.1998, HS, EMU-laskuri

”Valtio ja työmarkkinajärjestöt pääsivät viime marraskuussa sitkeän väännön jälkeen sopuun suhdanteita Emu-oloissa tasoittavien pusku-reiden rakentamisesta. Puskureita ryhdytään kokoamaan ensi vuonna jo olemassa oleviin työttömyys- ja työeläkerahastoihin.” 29.4.1998, HS, EURO-liite

”Puskurit vahvistavat työmarkkinajärjestelmää Emu-oloissa, kun päätösvalta puskureista on irrotettu hallituksen ja eduskunnan naruista ja annettu työmarkkinaosapuolille.” 29.4.1998, HS, EURO-liite

”Vahvana talousalueena Pohjois-Italia kestää törmäyksen, jonka rahoitossa pysyminen vaatii, mutta etelä ei.” 21.4.1998, HS, EMU-laskuri

Metaforat luovat käsityksen edessä olevasta törmäyksestä. Millainen tämä törmäys tulee olemaan ja mihin se tarkemmin kohdistuu, ei kukaan vielä tiedä. Joka tapauksessa niin EMUn vastustajilla kuin sen kannattajillakin on tiedossa, että jonkinlainen odottamaton uhka on odotettavissa. Talouden sietokykyä on lisättävä säästöillä ja monipuolistamalla valtion tuotantorakennetta.

### 6.3 Uinuva metaforinen kehys

Uinuvia metaforia artikkeleissa edustavat niin sanotut henkilöivät ja tilalliset metaforat, josta muodostuu sisällä/ulkona kehys ja henkilöivä kehys. Henkilöivät ja tilalliset metaforat juontavat juurensa kehollisiin kokemuksiin ja niiden lähdealueena on usein jokin fyysikaalisen todellisuuden alue. (ks. Lakoff ja Johnson 1980, 14-32 ja Merleau-Ponty 1993) Tarkoitukseni ei ole perehtyä syvällisemmin metaforien kehollisuuteen, vaan käytän nimiä henkilöivät ja tilalliset kuvaamaan niitä kehyksiä, jotka kuvaavat EMUa konkreettisena paikkana, johon siirrytään tiettyinä ajankohtana tai niitä inhimillisiä piirteitä, joita EMUlle on annettu. EU-jäsenyykeskustelun aikaan vuosina 1993-1994 käytiin kiivasta sanailua ”pääseekö Suomi sisään unioniin” vai ”jääkö Suomi Euroopan porstuaan odottelemaan”. (Hellsten 1997, 130, 142) Helsingin Sanomien EMU-keskustelussa sisään/ulos -asetelma säilyi itsestään selvytenä, sitä toistettiin miltei samalla tavalla kuin neljä vuotta aikaisemmin.

### 6.3.1 Tilan kehys

Suomessa keskustelu Euroopan integraatiosta, EU- ja EMU-jäsenyydestä liittyy vahvasti metaforisiin tulkintoihin eurooppalaisuudesta ja suomalaisuudesta. Suomalaisen silmissä Eurooppa on sivistyksen kehto, jossa halutaan olla mukana. Eurooppalaisuus puolestaan on jotain sellaista, mitä ihannoidaan ja pidetään tavoiteltavana päämääränä. Euroopan ja eurooppalaisuuden vastakohtana on periferia ja ajatus siitä, että kuulutaan takapajulaan, osaksi itää, samaan kastiin kuin Venäjä. Sisäänpääsy talous- ja rahaliiton merkitsee suomalaisille kuulumista virallisesti sivistyneeseen Eurooppaan.

Kaikkien tässä luvussa käsiteltävien metaforisten kehysten taustalla on käsitys jäsenyydestä sisälle pääsynä. Sisään/ulos -dikotomia vastaa jaottelua keskusta ja periferiaan, jota käytetäänkin näkyvämmiin EMU-kysymyksen käsittelyssä. Jaottelu voidaan tiivistää myös kulttuurin ja luonnon välisiksi dikotomioiksi (ks. Levi-Strauss 1980). Sisällä oleviksi ominaisuuksiksi käsitetään me sisäpiiriläiset, sivistys, keskusta, ydin, länsi, lämpö sekä turvallisuus. Ulkona oleviksi puolestaan käsitetään ulkopuoliset, takapajula, periferia, itä, yksinäisyys, kylmyys sekä turvattomuus. (Hellsten 1997, 121, 143)

Suomelle EMUun kuulumisen merkitsee periferiasta poistumista. EMU-jäsenyyttä kannattavien argumentit perustuivatkin hyvin vahvasti turvallisuuden tavoitteluun. Kannattajien mukaan Suomi joko nyt liittyy mukaan ja saisi näin turvattua tulevaisuuden rahaliitossa ja olisi mukana tekemässä suuria päätöksiä heti alusta alkaen. Toinen vaihtoehto olisi jäädä liiton ulkopuolelle, yksin, turvattomaan tilaan odottamaan seuraavaa aaltoa. Jälkimmäinen vaihtoehto merkitsisi myös alistumista keskuspankin valtaan ja itsenäisyyden menettämistä rahapolitiikan suhteen. Sekä kannattajat että vastustajat vetoavat perustavanlaatuisilla argumenteillaan Suomen historiaan ja kansallistunteeseen.

”Emun ulkopuolelle jättyvässä Ruotsissa ei enää suhtauduta Emu-jäsenyyteen yhtä kielteisesti kuin vielä viime vuonna.” 3.4.1998, HS

”Kreikan ja Ruotsin lisäksi Emun ulkopuolelle jäävät Tanska ja Britannia.” 3.4.1998, HS

”Emun ulkopuolelle jääminen vähentää Ruotsin vaikutusmahdollisuuksia EU:n päätöksenteossa.” 3.4.1998, HS

”Kalliomäen mukaan yrittäjät suhtautuvat melko tyynesti siihen, että Ruotsi jää Emussa sivustakatsojaksi.” 12.4.1998 HS

”Emuun osallistuminen on Suomelle edullisempi vaihtoehto kuin ulkopuolelle jääminen.” 15.4.1998, HS

”Emun ulkopuolelle ei ole näillä näkymin jäämässä pysyvästi yhtään EU-maata. Suomen ulkopuolelle jättäytyminen olisi ollut riskiä korkekehitykselle.” 18.4.1998, HS

”Emun ulkopuolelle jäävä Ruotsin kruunu.” 18.4.1998, HS

”Yleinen käsitys on se, että Ruotsia ei nähdä Emussa ainakaan ennen vuotta 2002.” 3.4.1998, HS

#### *6.3.1.1 Suomen tie EMUun*

Matkametaforiikka voidaan käsittää yhtenä tilallistamismetaforiikan alalajina. Matkametaforiikalla on jäsenetty yleisesti Suomen tietä Eurooppaan sekä EU-keskustelun että EMU-keskustelun yhteydessä. Matka -käsitteen metaforiseen skeemaan kuuluu puhe matkustajista, matkaseurasta, pääteasemasta, kulkuneuvosta, lähtöpaikasta, määränpäästä ja kulkuväylästä. EU-keskustelujen aikaan Euroopan unioniin matkustettiin junalla, ”puhuttiin junaan hyppäämisestä” ja ”asemalla odottelusta”. (Mustaparta 1996, Hellsten 1998) EMU-keskustelussa junametaforiikkaa ei käytetty lainkaan niin usein. Suomen EMU-liittymisprosessi oli matka, joka voidaan liittää osaksi länsimaisen kulttuurin metaforajärjestelmää, jossa muutokset hahmotetaan edistyksenä ja liikkeenä. (Lakoff 1991) Matkametaforien tärkeimmäksi funktioksi voidaankin nähdä juuri ajallisuuden konkretisoituminen matka vertauksen myötä. Puhe Suomen tiestä Eurooppaan ja tämän tien eri vaiheista odottelusta, askeleista, peruuttamisesta, seuraamisesta ovat helpottaneet abstraktin asian käsittämistä ja jäsentelyä. Näillä metaforilla Suomi kuitenkin samalla määritteli itsensä Euroopan ulkopuoliseksi maaksi, jonka itsestään selvänä ja ainoana vaihtoehtona on matkata kohti päätepysäkkiä. Matkametaforan käyttö luo kuvaa jäsenyyden väistämättömyydestä ja siitä, että jäsenyydelle ei ole olemassa vaihtoehtoa. Ohjaimissa on Suomen hallitus ja taustalla hengittää niskaan jo vuosia aikaisemmin hyväksytyt

Maastrichtin sopimus. Kansalaisten rooliksi matkametaforan skeemassa on seurata sivusta matkan etenemistä ja hyväksyä jäsenyys talous- ja rahaliitossa.

Matkametaforia käytettäessä pääteasema eli tässä tapauksessa jäsenyys EMUssa mielletään hyväksi ja odottamisen arvoiseksi päätökseksi matkalle. Matka voi kuitenkin kuvata elämän matkaa, jonka määränpäänä on kuolema. Tällainen metaforisointi olisi vastustajilta ollut hyvin tehokas vastametafora, mutta sitä käytettiin hyvin harvoin. Ainoa viittaus, jossa matkan päänä oli kuolema, oli puhe markan saatohoidosta.

"Suomi lupasi jo EU-jäseneksi tullessaan, että se suuntaa myös Emuun" 29.4.1998, HS

"Britannia on pikkuhiljaa hivuttautumassa yhä myötämielisemmäksi yhteisvaluutalle." 15.4.1998, HS

"Hallitus on ajanut Emua eteenpäin(...)" 15.4.1998, HS

"Saksan ajaminen Emu-jäsenyyteen on ollut Kohlille verraten helppo projekti." 24.4.1998, HS

"(...) euron odottelu sujuu rahoitusmarkkinoilla rauhaisasti. Sijoittajat odottelevat ensi vuoden alkua, jolloin nähdään, miten euro aloittaa taipaleensa maailmanvaluutaksi Yhdysvaltain dollarin ja Japanin jenin rinnalla." 29.4.1998 HS

"Saksan ja Ranskan seuraaminen riskialtista." 15.4.1998, HS

"Keskusta ei ole esittänyt missään vaiheessa pitkäaikaiseksi tarkoitettua vaihtoehtoa Suomen tieksi Emun ulkopuolisena maana. (...) Keskusta valitsi helpon, mutta tyhjyyttä kumisevan tiensä." 15.4.1998 HS

"Ruotsi harhateillä neljä lisävuotta (...)" 3.4.1998, HS

"Keskuspankki on ottanut askeleita kohti Emu-kelpoisuutta" 29.4.1998, HS

"(...) mutta ainakin ollaan vaihdettu peruutusvaihteelta ykköselle ja se on huomattava edistysaskel." 15.4.1998, HS

"Suomi on lähdössä hataraan eurokokeiluun." 15.4.1998, HS

"Meille on myöskin kerrottu, että talous- ja rahaliitto alkaa ensi vuoden vaihteessa ja että me kaikki 290 miljoonaa astumme yhtä jalkaa uuteen aikakauteen." 27.4.1998, HS

"Kreikka olisi myös halukas rahaliiton jäseneksi, mutta se ei pääse ensimmäiseen vaunuun, koska ei täytä Emu-ehtoja." 27.4.1998, HS

Uinuvien metaforien herättämisestä esimerkkinä toimiin lausahdus siitä, että ollaan "vaihdettu peruutusvaihteelta ykköselle". Metaforien herättämisessä yleisin keino kehittää uusi analogia, on liittää jotain innovatiivista ja poikkeavaa vanhaan, lähtökohtana toimivaan uinuvaan metaforaa. Perinteinen askelten ottaminen eteenpäin ei sinällään ole innovatiivinen metafora, mutta kun siihen lisätään toteamus "astumme yhtä jalkaa uuteen aikakauteen" saadaan uinuva metafora heräämään. Tässä metaforisuus herää konkretisoitumisen kautta.

Suomen valitsema tie EMUun on suora ja määrätietoinen, ja kannattajien mukaan ainoa oikea. Ruotsin ratkaisu olla lähtemättä mukaan ensimmäisessä aallossa on Suomen mukaan sama kuin harhateillä olo. Rahaliiton kannattajien vastineessa Keskusta puolueelle Keskustan valitsemaa tietä kuvataan tyhjyyttä kumisevaksi ja helpoksi. Helpolla viitataan siihen, että rahaliittoa vastaan löytyy kyllä argumentteja, mutta varteenotettavaa toimintatapaa ja vaihtoehtoa ei EMUsta poisjäämiselle ole esitetty. Odottelua ja katselua ei lasketa todelliseksi vaihtoehdoksi. Poisjäämisellä olisi Suomelle myös imagollinen haitta, Suomi putoaisi edistyksen vauhdista ja jäisi samalle viivalle kuin Itä-Euroopan maat.

### *6.3.1.2 EMU talona ja rakennuksena*

EMUsta luotiin artikkeleissa kuvaa myös eräänlaisena rakennushankkeena. Euroopan hahmottamisella taloksi tai yhteiseksi kodiksi on pitkät perinteet.<sup>9</sup> Puhe Euroopasta tai EMUsta talona toimii perinteistä rautaesirippua kyseenalaistavana metaforana sekä diplomaattisena apuvälineenä. (Hellsten 1997, 142) Talometafora yksinkertaistaa ja konkretisoi, mutta myös pehmentää asioita. Talometaforan avulla välitetään suoraan viittaamasta tiettyihin asioihin ja metaforan käyttö diplomaattisena

<sup>9</sup> Euroopan hahmottaminen taloksi tai rakennukseksi vakiintui Mihail Gorbatsovin aloitteesta 1995. Chiltonin ja Ilyinin (1993) mukaan puhe yhteisestä eurooppalaisesta talosta toimi tärkeimpänä metaforana kylmän sodan jälkeisessä poliittisessä tilanteessa. Gorbatsovin yhteinen talometafora pyrki olemaan ikään kuin vastametafora aiemmin hallinnelle rautaesiripulle, joka jakoi Euroopan kahtia.

apuvälineenä perustuukin juuri metaforan luovan merkityksen avoimuuteen. Lukijalle itselleen jätetään tulkinnan mahdollisuus. (Chilton & Ilyin 1993, 7-25)

Tilallistaminen ilmenee aineistossa myös konkreettisen eurotalon muuttamisen muodossa. EMU nähdään Helsingin Sanomain metaforissa suurena rakennuksena, jonka pääsuunnittelijana on toiminut Saksan liittokansleri Helmut Kohl. Talon metaforien skeemaan kuuluvat arkkitehdin lisäksi puhe eteisestä, kynnyksestä, kylmästä, lämpimästä, talon perusteista sekä konkreettisemmin itse rakennustyöstä. Talous- ja rahaliitto nähdään rakennushankkeena, joka luodaan ikään kuin tyhjältä. Talon perustan on oltava vankka ja oikeaoppisesti rakennettu, näin voidaan taata EMUlle turvattu tulevaisuus.

"Kohl Eurooppa- arkkitehti (...)" 24.4.1998, HS

"Sen (Emun) perusteita on vesitetty." 15.4.1998

"Vappuna suomalaisen työn päivänä EU-maiden päättäjät aloittavat Brysselissä kokousten sarjan, joka tekee Euroopan taloushistorian yhden suurimmista ratkaisuksista, päätöksen rakentaa Eurooppaan 11 maan rahaliitto." 29.4.1998, HS

"Kesäkuussa 1988 EU:n huippukokouksessa Hannoverissa alkanut EU:n talous- ja rahaliiton Emun rakennustyö saavuttaa päätepisteensä Brysselissä tulevana viikonloppuna." 29.4.1998, HS

"Kohl ja Mitterand tuskin lähtevät rakentamaan Emusta taloudellisen Troijan puuevosta. He rakensivat poliittisen. Emu avaa portit kohti liittovaltiomaista rakennelmaa." 29.4.1998, HS

Rakennuksen ja talon skeemaan kuuluu olennaisesti puhe lämmöstä ja turvallisuudesta. EMUun halutaan mukaan, koska se tuo kaivattua turvallisuutta ja ryhmään kuulumisen tunnetta. Kylmyys metaforana implikoi huonoa ja epävakaa aikaa taloudelle ja kaupankäynnille, lisäksi kylmyys viittaa yksinäiseen ja eristettyyn olotilaan talous- ja rahaliiton ulkopuolella.

"Suomen on päätettävä olemmeko mukana vai ei. Monikaan täällä (eduskunnassa) ei halua esittää, että jäädään kokonaan pois. Eteisessä odottelemisesta ei ole hyötyä." 17.4.1998, HS

"Emun ulkopuolella olisi ollut huomattavasti kylmempää." 18.4.1998, HS

"Ulkona olisi ollut kylmempää (...)"18.4.1998, HS

Talo- ja rakennusmetaforat voidaan luokitella tilakehyksen innovatiivisimmiksi metaforiksi. Pelkästään puhe EMUsta yhteisenä suurena rakennuksena ei sinänsä saa aikaan innovatiivista ja elävää metaforista vaikutusta, mutta kun puhutaan konkreettisesta rakennustyöstä saadaan aikaan herännyt metaforinen vaikutus. Sama pätee myös, kun puhutaan eteisessä odottelusta. Talometafora herää, kun se käsitetään konkreettiseksi taloksi, jossa on eri huoneita. Eteinen edustaa tilaa oven ja varsinaisen oleskelutilan välissä, jossa ei-toivottu vieras joutuu odottelemaan sisään pääsyään.

### *6.3.1.3 Ytimeen suuntaava Suomi*

Suomi suuntaa EMU-matkansa suoraan Euroopan ytimeen, keskelle Euroopan sydäntä. Euroopan ydin on lämmin, elämää ja vaurautta sykkivä vastakohta kylmälle ja epävakaa vaihtoehdolle Euroopan talous- ja rahaliiton ulkopuolella. Suomen syrjäinen sijainti Euroopan reunalla on ollut läpi historian suomalaisille este tulla luetuksi sivistyneen Euroopan valtioksi. Mielikuvien Eurooppa ja eurooppalainen on suomalaisille kultivoitunut, hyväkäyttöksinen, viiniä nautiskeleva kieliä taitava maailman kansalainen, jollaiseksi jo fennomaanit halusivat suomalaisen kehittyvän.

Ydinvaltiosta puhutaan lehdistössä ihannoivaan sävyyn. Eurooppalaisuus näyttäytyy julkisuudessa usein tavoiteltavana päämääränä. Euroopan unionin jäsenyys merkitsi Suomelle sisään pääsyä Eurooppaan. EMU-jäsenyys puolestaan vie Suomen lähemmäksi kuumaa ydintä. Ydin merkitsee lämpöä, yhdessä oloa, turvallisuutta ja kerhoon kuulumista. Suomi henkilönä hymähtelee ylpeydestä tyytyväisenä, kun se tietää kuuluvansa ytimeen vahvojen ja suosittujen valtioiden kanssa. Samalla tavalla



kuin maalta muuttanut koululainen, joka haluaa luokallaan päästä suosittujen jengiin.

"Italia on yksi EU:n perustajavaltiosta ja siten jo historiallisesti unionin ydinjoukkoa." 21.4.1998, HS

"Jos keskiöön suuntaava Suomi haluaa jarruttaa EU:n vauhtia, se joutuu kurottamaan apua ytimen ulkopuolelta: mailta, jotka jäävät Emusta pois ja joille Suomi nyt hymähtelee nokka pystyssä." 29.4.1998, HS

"Emun ja Euroopan ytimeen on päästävä mukaan (...), mihin siellä halutaan vaikuttaa ja millaista Eurooppaa siellä halutaan tehdä." 10.4.1998, HS

"Emun ydinmaat" 3.4.1998, HS

"Suomi haluaa unionin ytimeen" 29.4.1998, HS

"Hallitus tekee selväksi myös sen, että euroalue tulee olemaan Euroopan ydin, joka vie integraatiota eteenpäin, ja muut maat katsovat sivusta. (...) Valiokunta uskoo, että euroalue virallistaa jaon päätöksenteon valtavirtaan pyrkivien ja sen ulkopuolella pysyvien valtioiden välillä." 29.4.1998, HS

"(...)vastakkain ovat lähentyminen EU:n ydintä ja traditionaalinen pohjoismainen yhteistyö(...)" 29.4.1998, HS

"Emu-kerhosta myös Saksa ja Ranska saavat sapiskaa (...)" 26.3.1998, HS

"Suomen talous mahtuu sekä EU:n komission että rahapoliittisen instituutin EMI:n mielestä erittäin hyvin rahaliitto Emun raameihin ja ehtoihin." 26.4.1998, HS

"Liittykö Britannia milloinkaan Euroopan rahaliiton kolmanteen vaiheeseen? Vai käykö niin, että se lähestyy lähestymistään Emua kohtaamatta sitä koskaan." 15.4.1998, HS

Ydin käsitetään aineiston metaforissa kehityksen veturiksi, joka vetää koko Euroopan talouskasvua ja kehitystä perässään. Toisaalta ydin-tematiikka asetetaan vastakohtaksi perinteiselle pohjoismaiselle yhteistyölle, jolloin vaihtoehdot katsotaan toisensa poissulkeviksi. Valittavaksi Suomelle jää joko jatkaa entisellä linjoilla keskittyen aktiiviseen yhteistyöhön Pohjoismaiden kanssa tai siirtyä aivan uusille urille, joka tarkoittaa ulkopoliittisen tasapainon ja samalla perinteisen puolueettomuus politiikan painopisteen muuttumista pohjoisesta etelämmäksi.

### 6.3.2 Henkilöivä kehys

Metaforien avulla EMUsta on saatu aikaan moniulotteisempi kuva, jolla on pinnan lisäksi todellinen sisus ja luonne. Tämän kuvan luomisessa käytettiin apuna henkilöiviä metaforia, joilla EMUlle annettiin inhimillisiä piirteitä. On paljon helpompi ajatella talous- rahaliitto olentona, joka on tietynlainen kuin abstraktina talous- ja rahaliittona. Henkilöivä kehys yksinkertaisti ja konkretisoi EMUn olemusta.

"Emu on pinnaltaan taloudellinen, sisukseltaan poliittinen hanke.(...) Saksa vetää hanketta (...) Kun Emu-hankkeen pintaa rapsuttaa, alta pilkottaa Emun ”toinen luonto” 29.4.1998, HS

"Emulla on potentiaalia toteuttaa laaja eurooppalainen hyvinvointimalli. Se voi olla sosiaalinen ja solidaarinen vaihtoehto kovalle markkinataloudelle." 10.4.1998, HS

"Emu tulee olemaan paljon edeltäjänsä ERMiä jäykempi." 15.4.1998, HS

Samalla tavalla kuin yritys- tai valtionjohtajia verrataan toisiinsa johtamistyyliinsä perusteella, myös EMUn kerrottiin olevan edeltäjänsä jäykempi. Toisaalta korostettiin EMUa vaihtoehtona kovalle markkinataloudelle, jossa esiin pääsi sen pehmeämpi luonto sekä sosiaaliset ja solidaariset piirteet. Inhimillisiä piirteitä EMUlle annettiin myös viittauksissa erilaisiin sairauksiin tai kuolemaan. EMU-päätöksen katsottiin olevan kuolemantuomio markalle, myös talous- ja rahaliitto leimattiin sairaaksi, koska sen katsotaan syntyvän ennen aikojaan.

"Päätös on kuolemantuomio markalle, eräälle Suomen itsenäisyyden symbolille, jonka eteen suomalaista työtä on tehty yli 130 vuotta." 29.4.1998, HS

"Markan saattohoito kestää vapusta lukien neljä vuotta. Vuoden 2002 alusta markkoja aletaan kerätä pois liikenteestä." 29.4.1998, HS

"Schröder ilmoittautui hänkin Emun kannattajaksi, mutta muistutti, että myös yhteisvaluutan aiheuttamista riskeistä on keskusteltava (...) rahaliitto syntyy sairaalloisesti ja ennenaikaisesti." 24.4.1998, HS

Keskusta sortui argumentoinnissaan EMUa vastaan pelotteluun, joka tarjosi kannattajille herkullisia metaforia vasta-argumentointeihin. Keskustan maalailemat kauhu-kuva tulevaisuuden EMU-Euroopasta kääntyivät puoluettaan itseään vastaan. Inhi-

millisen henkilön ominaisuudet toimivat poliittisessa diskurssissa huomattavasti paremmin, koska ne antavat kuvauksen kohteena olevalle asialle vakuuttavuutta. Keskusta pelottelu loi EMUsta kuvan epämääräisenä ja pelottavana oliona tai hirviönä, joka uhkaa Suomen tulevaisuutta. Mörkö-metaforan uskottavuutta heikentää se, että mörkö ei ole todellinen, vaan oman mielikuvituksen tuote.

"Maalaa mörön seinälle ja joudutte sen sieltä itse vielä pyyhkimään." 16.4.1998, HS

"Yhteisvaluutan käyttöönotosta Lipponen keskustalle ja Kääriäiselle: Tämä on pimeää pelottelua. Tämä on pimeää pelottelua. Te maalaa mörön seinälle ja joudutte sen itse sieltä vielä pyyhkimään." 16.4.1998, HS

"Keskusta haluaa mustamaalata Suomen ja niissä juhlissa jättäytyä Emun ulkopuolelle. Se on keskustan vaihtoehto ja perustuu pelotelluun. meillä pitää olla itseluottamusta ja uskoa tulevaisuuteen." Lipponen 16.4.1998, HS

## 7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Aineistoni EMU-keskustelu käsitteli yleisesti ottaen sitä, meneekö Suomi EMUun ja saako täten vakaan ja turvatun aseman ja valuutan, vai jääkö Suomi ulkopuolelle, yksin kylmään odottamaan mahdollista seuraavaa aaltoa.

Poliittisten prosessien konkretisoiminen metaforien avulla ja niiden kertomuksellistaminen toimi tässä empiirisessä aineistossa kilpailu- ja pelimetaforiikan, sota- ja varustautumismetaforiikan sekä sisään/ulos -jaottelun avulla. Näiden metaforisointien taustalla on pyrkimys tehdä politiikasta uutisoitavampaa ja näin luoda populistisempi kuva politiikasta suurelle yleisölle. Metaforiset kehykset ja mielikuvat toivat EMUn konkreettisesti lähemmäksi lukijaa tarjoamalla erilaisia ajatusmalleja käsitellä tuntematonta ja vaikeasti havainnollistettavaa asiakokonaisuutta.

Peli- ja sotametaforien käyttö korostavat keskinäistä kilpailua ja kiihkeää voiton tavoittelua. Pelissä, olipa se sitten uhkapeliä tai urheilukilpailua, on aina kyse kiistasta tietyn palkinnon suhteen. Poliitiikan pelissä palkinto voi olla poliitikon oma etu, kun taas sotametaforat korostavat laajemmin yhteisen edun tavoittelua. Tämän aineiston perusteella kyseessä yleisesti yhteisen suomalaisen ja kokonaisuudessaan eurooppalaisen edun tavoittelu.

Peli- ja sotametaforat sekä kilpailumetaforat määrittävät politiikan toiminnaksi, jossa yleisö voi osallistua asiaan ja ottaa kantaa valitsemalla tietyn puolen, joskin vain median välityksellä. Peli- ja sotametaforien käyttö kuitenkin asettaa yleisön jo valmiiksi tiettyyn rooliin. Niin urheilukilpailua kuin sotaakin on mahdotonta seurata itse tapahtumapaikalla, joten yleisön paikaksi jää katsomo. Yleisön roolin voidaan sanoa EMU-keskustelun aikana olleen kovin passiivinen. Keskustelua käytiin lähinnä vain lehtien palstoilla, kansalaisia se ei herättänyt kiivaaseen keskusteluun puolesta tai vastaan. Helsingin Sanomien käyttämät kehykset kuvastivat paikkaansa pitävästi myös yleisön asemaa sivustaseuraajana. Keskustelun retorinen teho toimi Burken esittämällä tavalla eli samastaa yleisö keskustelun kehyksiin toiston, ei niinkään retorisen suunnitelmallisuuden avulla. Kansalaisten organisoituminen tiettyjen kehyksien taakse ei kuitenkaan ole täysin 'vapaaehtoista', usein metaforat kahlitse-

vat ja rajoittavat ajattelua. Sota- ja kilpailumetaforien voimakkuus pysäyttivät EMU-keskustelun hetkeksi kilpailulliseen ja kamppailuun viittaavaan kehykseen.

Uinuvien metaforien näkökulmasta EMU oli kuuma ydin, johon yksinkertaisesti siirrytään sisään. Konventionalisoituneiden metaforien näkökulmasta EMUsta luotu kuva oli yksinkertaistettu ja miltei ongelmaton. Uinuvat metaforat korostivat EMUa lämpimänä ja turvallisena EMU-talona vastakohtana kylmälle ulosjämiselle. Uinuvien metaforien joukosta löytyi myös paljon herätettyjä metaforia. Metaforien muutokset näkyvät niiden vakiintumisena kielenkäyttöön, uinuvat metaforat edustavat juuri tätä luokkaa metaforista, jotka ovat ikään kuin astumassa ulos kielenkäytöstä. Kielikuvien metaforisuus saatiin näkyväksi käyttämällä luovuutta, esimerkiksi rinnastamalla vastakohtiin tai itsestäänselvyksiin.

Helsingin Sanomain EMU-artikkelit juonellistettiin tietyn tyyppiseksi kertomukseksi, joka puolestaan toimi selitysmallina koko kertomukselle. EMU-kertomus oli luonteeltaan komediallinen menestystarina, jota aika ajoin väritettiin hyvin ironisilakin piirteillä. Tutkimukseni alkuvaiheessa julkisuudessa ei puhuttu ääneen integroitumiskehityksestä menestyskertomuksena. Muutamaa päivää ennen Schengenin sopimuksen voimaantuloa pääministeri Lipponen kuvasi virallisessa puheessaan Euroopan integroitumiskehitystä menestystarinaksi. Pari vuotta sitten pääministerin lausunnon radikaalisuus olisi varmasti kummastuttanut kansalaisia, mutta ei enää tänään, kun EMUn loppukliimaksi on vain vajaan puolen vuoden päässä.

Helsingin Sanomat kehystää EMU-kertomusta hämmästyttävän yhdenmukaisesti; EMU on urheilukilpailua, peliä, sotaa, varustautumista ja määrätietoisia askelia kohti Eurooppaa. Vaikka en tutkinutkaan varsinaisesti lehden kantaa Suomen EMU-jäsenyyteen, suhtautuminen on kiistatta ollut myönteistä. Aineiston perusteella voi myöskin todeta, että Helsingin Sanomain välittämä kuva EMU-prosessista oli kovin miehinen. Tiukka kamppailu ja sota ovat perinteisesti miesten alaa ja tällaiseksi ne mieltävät aineistossakin. Naiseuteen tai pehmeisiin arvoihin viittaavia metaforia ei käytetty juuri lainkaan. EMU-kamppailu profiloitui tässä suomalaisessa poliittisessa julkisessa keskustelussa kovan talouden termein, jossa ei ollut sijaa pehmeälle taloushoidolle eikä 'sosiaalituloille'. Suomi halusi ja meni kovan kilpailun ja va-

paan talouden EMUun. Mitä EMUn mahasta tulevaisuudessa kömpii ulos, on kaikille sen jäsenille yhtäläinen yllätys.

Vastakkainasettelu lehdistössä EMUn tiimoilta on loppunut, koska toinen osapuoli voitti kamppailun. Myös EMU-keskustelun luonne on muutaman vuoden kuluessa muuttunut. Alkuvaiheessa keskustelua käytiin hyvin puolustavaan sävyyn, nyt keskustelu keskittyy konkreettisiin asioihin, jotka liittyvät euron käyttöönottoon; siirtymäkauteen, kahden valuutan rinnakkaiskäyttöön sekä laajemmin EMUn mukaan tuomiin hyötyihin. Keskustelu on tasoittunut ja kansalaiset ovat hyväksyneet tulevan muutoksen ja tyytyneet opettelemaan kuuden kertotaulua. Mediassa metaforisten ilmausten käyttö EMUsta puhuttaessa on vähentynyt, kriteerien täyttämisen aikana tutuiksi tulleet metaforat ovat unohtuneet ja EMUsta puhutaan nyt asioiden oikeilla nimillä.

Artikkeleita tutkimalla päästiin käsiksi siihen, miten ja millaiseksi prosessiksi liityminen koettiin. Prosessiin vaikutti olennaisesti suomalaisten suhtautuminen eurooppalaisuuteen ja halu päästä mukaan Euroopan ytimeen vahvojen valtioiden kanssa. Taustalla vaikuttaa olennaisesti pelko leimautua yhdeksi Itä-Euroopan maista. Artikkeleista voi vahvasti havaita sen, että EMU tulee toimimaan Suomelle ikään kuin suojamuurina maailman taloudessa tapahtuvien muutosten edessä. Talous- ja rahaliittoa kuvattiin sanoilla vakaa, turvallinen ja vahva, ja näitä myös Suomen halutaan olevan. Suomi tarvitsee tuekseen jotain, millä selvitä tulevaisuudessa, EMUn ja euron katsotaan tuovan tarvittavaa suojaa ja turvaa.

EMU-keskustelussa on laajemmalti kyse demokratian toteutumisesta. Tulevassa raha- ja talousliitossa Suomen hallitus ja Suomen Pankki ei voi päättää itsenäisesti Suomen sisäisestä korkotasosta tai markan arvosta. Tilannetta Euroopan keskuspankin osalta hallitsee se, että siellä eivät EMU-jäsenmaiden pankit ole toisiaan vastaan, vaan kaikilla on samat tavoitteet. Rahapolitiikan voidaankin katsantokannasta riipuen sanoa olevan joko demokratian tai epädemokratian huipentuma. Suomen vaikutusvalta omassa sisäisessä finanssipolitiikassaan kapenee, muodostuu budjettipolitiikan rooli yhä tärkeämmäksi tulevaisuudessa. Samalla aluepolitiikan rooli maan sisäisten varojen allokoinnissa vaikutuskeinona korostuu.

Pelkoa Suomen Pankin vaikutusvallan pienenemisestä ja rahapoliittisen määräysvallan siirtymisestä pois Suomesta kuvastaa hyvin seuraava lainaus:

"Samalla Suomen Pankista tulee EKP:n juoksupoika. Se kerää tietoja ja analysoi niitä EKP:n käyttöön sekä toteuttaa EKP:n määräyksiä."  
29.4.1998, HS

Suomen Pankin tulevan roolin pelätään kapenevan juoksupojan tehtävien tasolle, jonka huoleksi jää analysointi ja EKP:n määräysten toteuttaminen. Johtaja – juoksupoika –asetelma on verrattavissa EU-jäsenyysneuvotteluissa esiintyneeseen isäntä – renki –asetelmaan. Joskin EMU-keskustelusta löytyi hyvin vähän viittauksia vastaavaan asetelmaan.

EMU-keskustelu todistaa omalta osaltaan, että Suomi on lähtökohtaisesti eurooppalaiseksi pyrkivä kansakunta. Eurooppaan pyrkiminen on ollut Suomelle kivikkoista, nyt voi kuitenkin sanoa yhden pitkän taistelun päättyneen. EMU-jäsenyys on eurooppalaistumisjatkokertomuksen loppuhuipentuma. Uuden lukunsa tähän kertomukseen tulee luomaan sotilaallisesta liittoutumisesta käytävä keskustelu, joka tulee mitä luultavimmin keskittymään NATO:n ympärille. Aivan erillisiä tarinoita sotilaallista liittoutumista ja Euroopan yhdentymistä käsittelevät keskustelut eivät kuitenkaan ole, sillä jatkokertomuksen alkuosa on molemmille yhteinen, katsantokanta on vain erilainen. Käsitteellinen suomalaiseseen kansalaisidentiteettiin liittyvä kamppailu tulee saamaan jatkoa, ehkä hyvin piankin.

## LÄHTEET

### Tutkimusaineisto

Helsingin Sanomat (HS). Sanomaosakeyhtiö. Vantaa.

HS	17.3.1998
HS	19.3.1998
HS	22.3.1998
HS	26.3.1998
HS	3.4.1998
HS	5.4.1998
HS	10.4.1998
HS	14.4.1998
HS	15.4.1998
HS	16.4.1998
HS	17.4.1998
HS	18.4.1998
HS	21.4.1998
HS	22.4.1998
HS	23.4.1998
HS	25.4.1998

### Kirjallisuus

Alker, Hayward R. 1987. Fairy Tales, Tragedies and World Histories. Towards Interpretative Story Grammars as Possibilist World Models. *Behaviormetrika*, 21, 1-28

Alker, Hayward R. & Sylvan, David. 1994. Kuinka diskurssianalyysi voi edesauttaa politiikkatieteen kehittymistä. *Kosmopolis* 24:3/94 s. 5-25. Tammer-Paino Oy. Tampere.



- Ankersmith, F. R. 1996. *Aesthetic Politics: Political Philosophy Beyond Fact and Value*. Stanford University Press. Stanford, California.
- Aristoteles. 1967/1982. *Runousoppi*. Suomennos Pentti Saarikoski. Otava. Keuruu.
- Aristoteles. 1997. *Retoriikka*. Suomennos Hohti, Paavo & Myllykoski, Päivi. [Helsinki] Gaudeamus. Tammer Paino Oy. Tampere.
- Black, Max. 1966. *Models and Metaphors: studies in language and philosophy*. Cornell University. Ithaca, N.Y.
- Burke, Kenneth. 1969. *A Grammar of Motives*. University of California Press. Berkeley, California.
- Burke, Kenneth .1950. *A Rhetoric of Motives*. Prentice-Hall, Inc. New York.
- Chilton, Paul & Ilyin, Mikhail. 1993. *Metaphor in Political Discourse. The Case of the Common European House*. *Discourse and Society*. 4(1), 7-31.
- Corcoran, Paul E. 1990. *Language and Politics*. Teoksessa Nimmo, Dan & Swanson, David (toim.) *New Directions in Political Communication*. London/ New Delhi; Sage.
- Edelman, Murray. 1988. *Constructing Political Spectacle*. The University of Chicago Press. Chicago, Illinois.
- Edelman, Myrray. 1977. *Political Language. Words That Succeed and Policies That Fail*. Academic Press, Inc. New York.
- Edelman, Murray. 1971. *Politics as Symbolic Action: mass arousal and quiescence*. Institute for research on poverty monograph series. New York.
- Gamson & Croteau & Hoynes & Sasson. 1992. *Media Images and Social Construction of Reality*. *Annual Review of Sociology* 18 /1992, 373-393.

- Goffman, Erving. 1974. *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Fletcher & son. Ltd. Norwich, Great Britain.
- Harald, Kennet. 1995. *Taloudellisten realiteettien politiikka: tutkielma täytymisestä hallituksen talouspuheessa vuosina 1925-34 ja 1985-94*. Sosiologian pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Heikkilä, Heikki. 1992. *Politiikan näytökset ja prosessit: Ey-kysymys modernin politiikan ilmentäjänä*. Tampereen yliopiston valtio-opin laitoksen julkaisuja. Tampereen yliopiston jäljennepalvelu. Tampere.
- Hellsten, Iina. 1997. *Metaforien Eurooppa. Näkökulmia suomalaiseen EU-journalismiin*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja Sarja A 90/1997. Tampere.
- Hellsten, Iina. 1996. *Ovi Eurooppaan vai etuvartio Venäjälle? EU-metaforiikka Helsingin Sanomissa ja televisiossa*. Teoksessa Ullamajja Kivikuru (toim.) *Kansa Euromyllyssä*. Yliopistopaino. Helsinki.
- Johnson, Mark. 1981. *Introduction: Metaphor in Philosophical Tradition*. Teoksessa Johnson, Mark (toim.) *Philosophical Perspectives on Metaphor*. University of Minnesota Press. Minneapolis, Minnesota.
- Kemppinen, Reijo. 2000. *Suomi Euroopan unionissa*. Perusteos. Oy Edita Ab. Helsinki
- Kinnunen, Aarne. 1978. *Kertomuksen teoria*. Parnasso 28 /1978 432-441. Helsinki.
- Kuusterä, Antti. 1997. *Markan matkassa. Suomen rahajärjestelmän historiaa 1840-1997*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 8/1997. Oy Edita Ab. Helsinki.

- Kuusisto, Riikka. 1997. Oikeutettu sota vai julma teurastus? kolmen läntisen suurvallan ulkopoliittisten johtajien sotaretoriikka Persianlahdella ja Bosniassa. Lisensiaattitutkimus. Helsingin yliopisto. Yleisen valtio-opin laitos. Helsinki.
- Kuusisto, Riikka. 1996. Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilka (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino. Tampere.
- Kuusisto, Riikka. 1995. Oikeutettu sota ja hullu tappaja. Persianlahden sota läntisten suurvaltajohtajien retoriikassa. Kosmopolis 25: 2/95 s. 19-35. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Lakoff, George. 1991. Metaphor and War. The Metaphor System used to justify in the Gulf (Part 1 of 2). Käsikirjoitus internetissä: [http://lists.village.virginia.edu/sixties/HTML\\_docs/Texts/Scholarly/Lakoff\\_Gulf\\_Metaphor\\_1.html](http://lists.village.virginia.edu/sixties/HTML_docs/Texts/Scholarly/Lakoff_Gulf_Metaphor_1.html). Linguistics Department. Berkeley, California.
- Lakoff, George & Johnson, Mark. 1980. Metaphors We Live By. Chicago University Press. Chicago, Illinois.
- Lehtonen, Mikko. 1998. Merkitysten maailma. Vastapaino Tampere.
- Lévi-Strauss, Claude. 1980. Myth and Meaning. London Routledge & Kegan Paul. London.
- Maasen, Sabine. 1994. Who is afraid of Metaphors? Teoksessa Maasen, Sabine & Mendelsohn, Everette & Weingart, Peter (toim.) Biology as Society, Society Biology: Metaphors. Kluwer. Dordrech / Boston / London.
- Merleau-Ponty, Maurice. 1993. The Merleau-Ponty Aesthetics Reader: philosophy and painting. Teoksessa Johnson, Galen A. (toim.). Käännös Smith, Michael B. Sarja Northwestern University Studies in phenomenology

and existential philosophy. Northwestern University Press. Evanston, Illinois.

Miller, Eugen F. 1976. Metaphor and Political Knowledge. *The American Political Science Review* 73:1,155-170.

Mustaparta, Elina. 1996. Juna, jolla ei ole paluuvuoroa. Teoksessa Kalliokoski, Jyrki (toim.) *Teksti ja ideologia: Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Helsingin yliopiston suomenkielen laitos. Helsinki.

Mörä, Tuomo. 1999. EU-journalismin anatomia: mediasisältöjä muokanneet tekijät ennen kansanäänestystä 1994. Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen julkaisuja, Sarja 1 A; 2/1999. Yliopistopaino. Helsinki.

Ortony, Andrew. 1994. *Metaphor and Thought*. Cambridge University Press. Cambridge.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka. 1996. Retorinen käänne. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*. Vastapaino. Tampere.

Palonen, Kari. 1993. Politikointi, politisointi, politiikka, tulkinta politiikan ajatusmuodon peliaikatiiloista. Jyväskylän yliopisto, valtio-opin laitos, opetusmoniste nro 1/1993. Jyväskylä.

Palonen, Kari. 1988. *Tekstistä politiikkaan: johdatusta tulkintataitoon*. Vastapaino. Helsinki.

Panzar, Mika. 1995. Sotaisa talousretoriikka – liikkeenjohdon kommandoista valmistilayhteiskunnan nöyriin asevelvollisiin. *Kosmopolis* 25:2 / 1995, 83-93. Tammer-Paino Oy. Tampere.

Parvikko, Tuija. 1997. EMU-keskustelun retoriikat. *Politiikka* 39:2, s. 77-78. Suomen Valtiotieteellinen yhdistys r.y. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala.

Pekonen, Kyösti. 1996. Elävä metafora antiautoritaarisen karisman retoriikkana. *Politiikka* 38/2, s. 98-110. Suomen Valtiotieteellinen yhdistys r.y. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala.

Pekonen, Kyösti. 1991. Symbolinen modernissa politiikassa. *Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja* nro. 25. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Perelman, Chaïm. 1996. Retoriikan valtakunta. Suomennos Leevi Lehto. Vastapaino. Tampere. Alkuteos *L'empire rhétorique* 1977.

Perelman, Chaïm & Olbrechts-Tyteca, Lucie. 1971. *The New Rhetoric: a treatise on argumentation*. Notre Dame. University of Notre Dame Press. Käännös Wilkinson, John & Weaver, Purcell. Alkuteos *La nouvelle rhétorique: traite de l'argumentation*

Peräkylä, Anssi. 1990. Kuoleman monet kasvot: identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa. Vastapaino. Tampere.

Relander, Jukka. 2000. Suomen matka mielikuvien Eurooppaan. Teoksessa Tuomo Lappalainen...[et al.]; toimituskunta Outi Kerenmaa...[et al.]; toimittaja Paula Arvas. *Suomi 5 vuotta Euroopan unionissa: toiveita, pelkoja, tosiasioita...* .Sarja Eurooppa-tietoa, nro. 172. Oy Edita Ab. Helsinki

Richards, I. A. 1936. *The Meaning of Meaning: a study of the influence of language upon thought and of the science of symbolism*. Teoksessa Ogden, C. K & Richards, I.A. London.

Ricoeur, Paul. 1986. *The Rule of Metaphor: multidisiplinary studies of the creation of meaning in language*. London Routledge & Kegan Paul. London. Kääntänyt Czerny, Robert, McLaughlls, Kathleen & Costello, John. Alkuteos: *La métaphor vive*.

- Ricoeur, Paul. 1985. *The Metaphorical Process as Cognition, Imagination and Feeling*. Teoksessa Johnson, Mark (toim.) *Philosophical Perspectives on Metaphor*. University of Minnesota Press. Minnesota.
- Stenvall, Maija. 1994. *The last Round of the Maastricht Poker Game: a study of news agency language*. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopiston englantilaisen filologian laitos. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Summa, Hilikka. 1996. *Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan*. Burke, Perelman ja Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*. Vastapaino. Tampere.
- White, Hayden. 1987. *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation*. The John Hopkins University Press. Baltimore / London.
- White, Hayden. 1973. *Metahistory. The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. The John Hopkins University Press. Baltimore /London.
- Väliverronen, Esa. 1996. *Ympäristöuhkan anatomia: tiede, mediat ja metsän sairaskertomus*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto. Vastapaino. Tampere.
- Young, Katherine Galloway. 1987. *Talewords and Storyrealms. The Phenomenology of the Narrative*. Martinus Nijhoff Publishers. Dordrecht.